

Economisch-Statistische Berichten

Opinies over ploegenstelsels
(II)

★

Prof. Dr. J. Tinbergen

Inflatie, integratie en
maatschappelijke orde

Antwoord aan Professor Witteveen

★

J. O. van Gruisen

Het wetsontwerp voor een nieuwe
Mijnwet voor Nederlands Nieuw-Guinea

★

J. de Wit

De financiën van de
verplichte ziekenfondsverzekering

★

Dr. E. D. de Meester

XVIIe congres van de Internationale
Kamer van Koophandel

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

44e JAARGANG

No. 2188

WOENSDAG 17 JUNI 1959

**KAMER VAN KOOPHANDEL EN
FABRIEKEN VOOR ROTTERDAM**

vraagt

assistent van de secretaris
(econoom of jurist)

Enige bekendheid met scheepvaart- en haven-
bedrijf strekt tot aanbeveling.

Eigenhandig geschreven brieven aan Kamer van Koophandel
en Fabrieken voor Rotterdam, Coolsingel 58 te Rotterdam.

KONINKLIJKE
Dobbelman N.V.

fabrikante van Castella Producten,
Nijmegen,

zoekt voor spoedige indiensttreding een

**chef voor de afdeling
marktonderzoek**

die belast is met de voorbereiding van alle
vormen van marktonderzoek die voor een
goed commercieel beleid nodig zijn. De
meeste van deze onderzoeken zullen
buitenshuis blijven geschieden door ge-
specialiseerde bureaus. Het is de bedoeling
dat de Chef van de afdeling Marktonder-
zoek opgenomen zal worden in het
Marketing-team.

Kandidaten moeten academisch gevormd
zijn en feeling hebben voor commerciële
problemen, terwijl een analytische aanleg
noodzakelijk is.

Zij moeten ervaring hebben met statistiek
en cijfer-beoordeling en zich goed in woord
en geschrift kunnen uitdrukken.

Geboden wordt een prettige werkring van
dynamische en adviserende aard, gunstige
salariering en aantrekkelijke sociale voor-
waarden, waaronder de mogelijkheid tot
direkte opnemng in het pensioenfonds.

Zij die menen voor deze functie in
aanmerking te komen kunnen hun
sollicitaties, voorzien van recente
pasfoto, richten aan de Koninklijke
Dobbelman N.V., Directie Com-
merciële Zaken, Graafsedwardsstr. 12
te Nijmegen.

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

*Amsterdam · 's-Gravenhage
Delft · Schiedam · Vlaardingen
Alblasserdam*

*Beheer en administratie
van vermogens
Executele en bewind-
voering*

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-
38040. Giro 8408.*

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.*

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.*

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers;
J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Opinies over ploegenstelsels

(II)

Het twee-dagploegenstelsel werd, aldus konden wij vorige week op gezag van Hilda G. Brown ¹⁾ mededelen, door de meeste ondervraagden geprefereerd boven het normale dagwerk. Een dergelijke conclusie kan niet worden verbonden aan een andere variant van het ploegenstelsel, nl. de wisselende dag- en nachtploegen. Geen der geënquêteerden was met dit stelsel gelukkig. De schaarse voordelen ervan — het meest werd het lange weekend als zodanig genoemd — werden slechts met tegenzin door de ondervraagden naar voren gebracht en het was alsof zij volkomen in het niet verzonken bij de ernstige bezwaren die tegen het nachtwerk werden gevoeld. Opmerkelijk is bijv. dat de hogere beloning voor nachtwerk door de meeste mannen niet als voordeel werd beschouwd omdat zij deze niet vonden opwegen tegen de vele ongemakken van de nachtploeg.

Onder de nadelen werd het feit, dat het werken in de nachtploeg het huishouden en de maatschappelijke activiteiten van de vrouw in de war bracht, veelvuldig genoemd. De mate waarin die last werd gevoeld bleek overigens meer afhankelijk te zijn van het temperament en de levensopvatting der echtgenoten dan van strikt huishoudelijke omstandigheden. De meest gehoorde klacht van de huisvrouw was, dat zij niet kon opschieten met haar werk wanneer haar man overdag probeerde te slapen: de „nervous strain caused by the necessity to keep quiet during the day was a serious hardship to some of the women”. Een ernstig probleem vormen ook de aard en het tijdstip van de maaltijden der in de nachtploeg werkende mannen. Voorts waren sommige vrouwen 's nacht nerveus, anderen misten de gezelligheid 's avonds thuis en weer anderen klaagden erover 's avonds niet uit te kunnen gaan.

Bovendien vermoedt de enquêtrice — wier onderzoek naar zij elders opmerkt „did not however provide firsthand information about unhappy or broken marriages which had resulted from night-work” — dat een veel groter aantal vrouwen dan het wilde toegeven last ondervond van het humeur van haar in de nachtploeg werkende echtgenoot. Niet minder dan een kwart der mannen gaf namelijk te kennen zich, wanneer zij in de nachtploeg werkten, geïrriteerd, depressief, of niet fit te gevoelen. Impliciet hadden zij dezelfde klachten als de meerderheid, die klaag-

de overdag niet goed te kunnen slapen en derhalve „dagrust” te kort te komen. Deze slapeloosheid werd afwisselend toegeschreven aan lawaai, daglicht, het doorbreken van vaste gewoonten en het tegennatuurlijk karakter van nachtelijke arbeid. Ook de overgang van de ene ploeg naar de andere bleek voor de meerderheid der mannen moeilijkheden op te leveren. Klachten over een slechte spijsvertering als gevolg van nachtwerk werden minder veelvuldig geuit, maar typische opmerkingen duiden er toch wel op dat de eetlust vaak te wensen overliet. Eén man beweerde zelfs gedurende twee weken nachtdienst vier pond af te vallen, die hij — gelukkig maar — weer „aandikte” wanneer hij in de dagploeg zat.

Gezien de vele bezwaren die tegen de nachtploeg naar voren werden gebracht is het interessant tot slot nog even stil te staan bij de ervaringen en opinies dergenen, die voortdurend nachtdienst ²⁾ verrichten. Geen hunner klaagde over gebrek aan slaap — twee lieden beweerden zelfs dat het nachtwerk hun gezondheid ten goede kwam — of over onaangename gevolgen voor de spijsvertering. De belangrijkste redenen waarom deze mannen, en vooral de ouderen onder hen, er de voorkeur aan geven permanent nachtdienst te verrichten was, dat zij bezwaren hadden tegen het, hun levensritme doorbrekende, wisselen van ploeg. Ook werden zij aangelokt door de hogere beloning. Afgezien hiervan meenden de meesten dat nachtwerk in enkele belangrijke opzichten te prefereren is boven dagwerk: bovenal werd het nachtwerk geprezen vanwege „the relaxed atmosphere which prevailed then” terwijl er voorts een zekere bekoring van uitgaat om overdag vrij te hebben en dan rustig te ontbijten en wat in de tuin of in huis rond te scharrelen. Nog meer werd echter bij het nachtwerk zélf het ontbreken van haast, het minder strenge toezicht en het gevoel meer verantwoording te dragen op prijs gesteld. Kortom, de man die de permanente nachtploeg karakteriseerde als een „happy family” zal wel niet zover bezijden de waarheid zijn ook al duidt het volgende citaat erop, dat ook dit geluk betrekkelijk kan zijn: „either regular nights give you an inferiority complex”, in verband met het lagere werktempo, „or you have it and so go on to regular nights”.

²⁾ Het drie-ploegenstelsel, dat veel minder populair is dan het twee-dagploegenstelsel maar meer gezien dan de hier besproken variant laten wij rusten. Slechts zij vermeld dat de voor- en nadelen van dit systeem tot op zekere hoogte een combinatie zijn van die der beide andere varianten.

¹⁾ „Some effects of shift work on social and domestic life”, „Yorkshire Bulletin of Economic and Social Research”, occasional paper no. 2.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Opinies over ploegenstelsels (II)	475	Ingezonden stuk:	
Inflatie, integratie en maatschappelijke orde; antwoord aan Professor Witteveen, door Prof. Dr. J. Tinbergen	476	Sociaal-Economische Raad en Volksvertegen- woordiging, door Dr. W. Drees Jr., met een naschrift van Dr. N. Cramer	485
Het wetsontwerp voor een nieuwe Mijnewet voor Nederlands Nieuw-Guinea, door J. O. van Gruisen	478	Boekbespreking:	
De financiën van de verplichte ziekenfondsver- zekering, door J. de Wit	480	Dr. D. Horinga: Leiderschap en organisatie in de Nederlandse onderneming, bespr. door Drs. A. C. J. Rottier	486
XVIIe congres van de Internationale Kamer van Koophandel, door Dr. E. D. de Meester	483	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans	488
		Mededelingen voor economen	488
		Statistieken	489

BIJLAGE

De Westeuropese katoenindustrie en de nieuwe markt vormen, door Dr. W. T. Kroese.

Inflatie, integratie en maatschappelijke orde

Antwoord aan Professor Witteveen

„De weg naar nieuwe inflatie”.

Professor Witteveen heeft het recente S.-E.R.-advies¹⁾ onlangs aan scherpe kritiek onderworpen²⁾ en daarmee een aantal hoogst belangrijke kwesties van economische politiek aan de orde gesteld. Met name heeft hij de S.-E.R. verweten, vroeger aanvaarde normen voor de loonbepaling over boord te hebben geworpen, daarbij suggererend dat dit zou zijn geschied, omdat op die manier geen motief voor loonstijging meer zou zijn te verkrijgen. Witteveen ziet ons aldus „de weg naar nieuwe inflatie” geweest en uit zijn bijzondere zorg over het lot der „vergeten groepen”. Hij ziet voorts speciale risico's in de zgn. vrijere loonpolitiek en roept op tot bezinning op de ervaring der achter ons liggende jaren.

Zoals altijd, verdient wat hij te zeggen heeft grote aandacht. Enerzijds omdat het weinig waarschijnlijk zou zijn, dat hij zich alleen maar vergiste, anderzijds, omdat hem toch wel een zekere eenzijdigheid kan worden verweten en omdat hij de kwaliteit van de S.-E.R.-leden toch wel iets schijnt te onderschatten. Daar ik het voorrecht heb gehad bij de laatste fase van de voorbereiding van het advies direct betrokken te zijn geweest, zij het mij vergund, mijn inzicht naast dat van mijn collega te stellen; mijn persoonlijk inzicht, wel te verstaan.

Vroegere S.-E.R.-normen ten onrechte losgelaten?

Het is juist dat de S.-E.R. ter beoordeling van de loonpolitiek achtereenvolgens verschillende normen heeft gehanteerd. Naar mijn mening echter niet ten onrechte. Er is hier een duidelijke gang te constateren van primitievere naar meer doordachte normen. Er zijn drie fasen geweest: in het begin heeft men gestreefd naar handhaving van het reële loon dat, vlak na de oorlog, als een soort minimum was geïntroduceerd, waarvan men de noodzakelijk geachte rantsoenen kon kopen. In de tweede fase heeft men, uitdrukkelijk als een voorlopige oplossing, het evenredig delen in de welvaartsvermeerdering als norm gehanteerd. Beide fasen waren gekenmerkt door het rekening houden met andere factoren op een enigszins incidentele wijze; gedurende beide fasen ook heeft men het criterium achtereenvolgens door technische herzieningen gewijzigd. Er is nu een derde fase aangebroken, waarin men aanvaard heeft dat de loonpolitiek niet op zichzelf staat, doch onderdeel is van een geheel van maatregelen, gericht op een geheel van doelstellingen en dit gezichtspunt op meer symmetrische wijze verwerkt, volgens de bekende methoden van het Centraal Economisch Plan. Men tracht m.a.w. een combinatie van maatregelen te vinden, die de combinatie van doelstellingen zo goed mogelijk belooft te benaderen. Jammer genoeg is de S.-E.R. daarbij ditmaal niet eensgezind geweest; er zijn nl. drie combinaties aangeboden, die door drie groepen als de beste gezien worden. Witteveens zorg is dat echter elk dezer combinaties zal leiden tot

prijsstijging en daarom niet voldoet aan één der doelstellingen die men zou moeten aanvaarden: het vermijden van inflatie.

Wat is inflatie?

Over de betekenis van deze term is al heel veel geschreven, ook door ons beiden. Ik heb indertijd uiteengezet³⁾, waarom ik er de voorkeur aan geef de zaak als volgt te bezien. Men vermijdt inflatie, indien men het prijsniveau houdt op het meest gewenste onder de mogelijke niveau's. Welk prijsniveau? We hebben hier de keuze tussen de kosten van levensonderhoud en enkele andere, bijv. het groothandelsprijsniveau of het exportprijsniveau. Waarschijnlijk met Witteveen voel ik er het meeste voor dat we de kosten van levensonderhoud als criterium kiezen. De keus is in de huidige constellatie wel van meer belang dan gewoonlijk, omdat, indien een andere doelstelling wordt gevormd door een vrij aanzienlijke huurverhoging, het nogal een verschil maakt. De kosten van levensonderhoud worden door een huurverhoging heel wat sterker beïnvloed dan de groothandels- of de uitvoerprijzen.

Is het nu reëel om, in deze omstandigheden, als meest gewenst prijsniveau een gelijkblijvend niveau te postuleren? Dit zou betekenen dat tegenover de huurverhoging dan een vrij sterke daling van een aantal overige prijzen moet worden geëist. Kan men verwachten dat in ons land deze andere prijzen tot daling kunnen gebracht worden, juist nu we aan de integratie met een aantal Europese landen zijn begonnen, waarin het prijsniveau duidelijk hoger ligt dan bij ons? Ik betwijfel dat zeer, hoe graag ik het zou willen en hoe zeer ik ook meen dat wij in een later stadium in deze richting pogingen moeten doen.

Daarom zou het wel eens kunnen zijn dat zelfs met zeer rigoureuze instrumenten van economische politiek in de huidige omstandigheden een volkomen constant peil van de kosten van levensonderhoud niet te verwezenlijken zou zijn. Dat is jammer genoeg, evenals het jammer is dat we soms een zekere werkloosheid niet helemaal kunnen vermijden. Maar daardoor wordt het verwijt dat collega Witteveen tot de S.-E.R. richt wel iets minder indrukwekkend dan het bij eerste lectuur schijnt. Dat ik het verwijt niettemin niet wil bagatelliseren, moge verderop in dit artikel blijken.

De keuze der juiste middelen.

Terwijl we dus niet het onderste uit de kan kunnen eisen t.a.v. een stabiel prijsniveau, moet niettemin de vraag beantwoord worden, welke middelen van economische politiek moeten worden aangewend om er zo dicht mogelijk bij te komen. Professor Witteveens antwoord is dat de loonstijging minder moet zijn dan of wel openhartig is gesteld door groep C of wel door hem verwacht wordt bij toepassing van de aanbevelingen van groep A of zelfs van groep B. Terecht verwijt hij deze laatste groepen dat ze

¹⁾ Advies inzake het in 1959 en 1960 te voeren sociaal-economisch beleid, 's-Gravenhage 1959.

²⁾ H. J. Witteveen: „De S.-E.R. wijst ons de weg naar nieuwe inflatie”, „E.-S.B.” 44 (1959), blz. 436 (3 juni 1959).

³⁾ J. Tinbergen, *Economic Policy: Principles and Design*, blz. 63.

geen poging hebben gedaan om de gevolgen van hun voorstellen kwantitatief te schatten. Hij vergeet echter te vermelden dat de cijfers die groep C geeft voor dit standpunt zelf wat te ongunstig zijn, omdat geen schatting wordt gemaakt van de effecten van versterkte concurrentie die deze groep bepleit, o.a. door het verbieden van de verticale prijsbindingscontracten. Wij zijn het daarbij eens met de heer Witteveen, dat van de vrijere loonvorming voor de prijzen enige nadelige gevolgen te vrezen zijn, al is het aan de andere kant theoretisch juist dat loonsverhoging in de inframarginale bedrijven dat effect niet behoeft te hebben.

De fundamentele moeilijkheid is echter dat het eenvoudigste middel dat Professor Witteveen en groep B voor de geest staat, nl. een geringere loonstijging dan door groep C is voorgesteld, de bevriezing van de inkomensverdeling voortzet die op den duur onaanvaardbaar wordt voor de vakbeweging. Ik kom hierop zo dadelijk terug.

Huren.

Bij het bespreken van het advies over de huren ziet Witteveen een discriminatie in de aanbeveling dat voor woningen die vóór 1918 gebouwd zijn in een groot aantal gevallen de huurverhoging slechts zal worden toegestaan, indien de verhuurder aannemelijk kan maken dat daartoe aanleiding is. Zijn verontwaardiging over deze „discriminatie” schijnt mij wat eenzijdig, evenals die over het feit dat de arbeiders die in deze woningen wonen misschien toch wel compensatie voor de algemene huurverhoging zullen ontvangen, ook als ze zelf geen huurverhoging opgelegd krijgen. Want hij is niet verontrust over het feit dat de huurbedragen die uiteindelijk voor tal van woningen, tussen de oorlogen gebouwd, zullen worden verkregen, aanzienlijke meevallers zullen inhouden. De uiteindelijk te verwachten evenwichtshuren toch zullen het aan nieuwbouwbezitters mogelijk moeten maken om rente en afschrijving op nieuwbouwstichtingskosten te ontvangen. Deze huren zullen dus ook voor bezitters van wat oudere woningen veel meer rente opbrengen dan zij zelf, voor zover zij met hypotheek gefinancierd hebben, behoeven te betalen.

Men kan nu eenmaal niet elk detail regelen en er zullen dus aan beide kanten mee- en tegenvallers zijn. Ten aanzien van de zeer oude woningen wordt echter normalerwijze aangenomen, dat ze elk jaar ca. $\frac{1}{2}$ of $\frac{3}{4}$ pCt. in verbruikswaarde achteruitgaan en daarom is het niet onredelijk dat men als regel de woningen vóór 1918 gebouwd en beneden een zeker huurbedrag slechts dan in de nieuwe huurverhoging doet meegaan, indien de eigenaar kan bewijzen dat de woning op peil is gebracht door vernieuwingen — iets wat bij de grotere woningen uit die tijd meestal wel geschied zal zijn.

Vergeten groepen.

De verdere prijsstijging zal inderdaad de vergeten groepen opnieuw treffen — maar het is goed te bedenken dat door de invoering van de A.O.W. de meest flagrante gevallen in een geheel andere positie zijn gebracht. Er zijn nog wel vergeten groepjes, maar men kan over hen niet op dezelfde wijze bezorgd zijn als vóór 1957.

Toch reden tot zorg.

Gaarne wil ik echter stellen dat er toch reden tot zorg is. Als men tracht de problemen van vandaag objectief te zien, komt men met een zwart-wit-beschouwing niet uit en ik heb geenszins behoefte om dat te suggereren. Men kan m.i.

echter de impasse die dit S.-E.R.-advies tot uitdrukking brengt niet begrijpen, als men het niet plaatst in een wijder kader dan de engere conjunctuurpolitieke beschouwingswijze die de basis schijnt te zijn van Witteveens betoog. Dit wijder kader is ook wat men behoeft om de politieke verandering te begrijpen die zich, juist in de periode waarin dit advies tot stand kwam, heeft voltrokken. Na de betrekkelijk eensgezinde herstelperiode na de oorlog zijn wij opnieuw geconfronteerd, nu de directe zorgen wat minder kunnen zijn, met enkele meer fundamentele vraagstukken van economische politiek. Als voorbeeld kan genoemd worden de hierboven besproken S.-E.R.-norm voor de inkomensverdeling, bestaande uit een evenredige verdeling tussen werknemers en overige groepen (om het nu maar simpel te zeggen). Deze was bepaald bedoeld als een voorlopige sleutel. Indien men nl. tracht te peilen, wat de werkelijke verhoudingen in onze maatschappij zijn, dan is het duidelijk dat naar allerlei maatstaven — laten we nu maar eens zeggen christelijke en socialistische — de bestaande inkomensverdeling niet de voor altijd meest bevredigende is. Waarom het gaat is daarom dit: er moet inderdaad begrip bij de vakbeweging zijn voor de vraagstukken van Witteveen, maar er moet dan ook aan de andere zijde begrip zijn voor de noodzaak van een verdere verandering van de maatschappelijke orde.

Hoe kunnen wij door een sluitend geheel van maatregelen en instellingen bereiken dat de inkomensverdeling verder genivelleerd wordt, zonder economische evenwichten te verbreken? Persoonlijk denk ik aan verdere uitbreiding van onderwijsmogelijkheden, aan het versterken van de prijsconcurrentie, aan het inperken van erfrecht en van de consumptie van kapitaalwinsten, aan het inperken van het „leven uit onkostenrekening”, doch dat zijn slechts voorbeelden en anderen kunnen aan andere mogelijkheden denken. De recente politieke verschuivingen zijn er de uitdrukking van dat, op het eerste gezicht, de meningen in ons volk zich van elkaar hebben verwijderd, wanneer het gaat om de meest gewenste maatschappelijke orde. Het zal van groot belang zijn voor een evenwichtige ontwikkeling van onze samenleving, als het gesprek over deze verdere structuurveranderingen in de S.-E.R. op open wijze wordt gevoerd, en als daarbij de lange-termijn-belangen wat meer tot de verbeelding spreken dan de korte-termijn-belangen en de onderhandelingsgetjes over bijslagen, gemeenteklassen e.d. in centen nauwkeurig.

Het zou een grote vergissing zijn te menen dat de thans aan het bewind zijnde politieke combinatie er een garantie voor is, dat we de maatschappelijke orde kunnen terugschroeven naar een ouder schema en de verdere structuurwijzigingen uit ons hoofd kunnen zetten. Geen regering kan deze problemen verwaarlozen en er is geen aanleiding om te geloven dat de huidige regering ze niet zou zien. Het is echter wel mogelijk dat sommige groepen onzer bevolking deze zaken niet zo duidelijk zien. De S.-E.R. kan daarom een belangrijk werk doen, indien hij, in zijn beste tradities van voorheen, tot eensgezinde conclusies tracht te komen over deze lange-termijn-maatregelen. Als hij dat zou doen, zou het minder moeilijk zijn om op korte termijn onnodige prijsstijgingen te voorkomen. Het is hier niet de plaats om in te gaan op een meer volledige en stelselmatige bespreking van al deze problemen. Ik hoop echter voldoende duidelijk te hebben geïllustreerd wat het wijdere raam is waarin wij de problemen moeten zien en welke taak daarbij voor de S.-E.R. kan zijn weggelegd.

's-Gravenhage.

J. TINBERGEN.

Het onlangs ingediende ontwerp Mijnwet voor Nederlands Nieuw-Guinea wordt door schrijver aan een kritische beschouwing onderworpen. Hij betwijfelt, of de volgens de M.v.T. aan de thans nog geldende Indische Mijnwet van 1899 klevende bezwaren door de voorgestelde wetswijziging zullen worden ondervangen. Schrijver heeft de stellige indruk, dat de fundamentele opzet van het ontwerp is de particuliere mijnbouw aan de zgn. mijnbouwovereenkomst te binden en hij betoogt vervolgens, dat met zekerheid kan worden aangenomen, dat de mijnbouwovereenkomst de ontwikkeling van de particuliere mijnbouw is zijn minst ernstig zal vertragen. Voorts is schrijver van mening, dat het wetsontwerp onvoldoende rekening houdt met de belangen der bevolking en dat de voorgestelde prijsregeling als irreeël en schadelijk moet worden afgewezen. Het zou beter zijn, indien het wetsontwerp wordt teruggetrokken en zou worden volstaan met een beperkte wijziging van de bestaande Indische Mijnwet.

Het wetsontwerp voor een nieuwe Mijnwet voor Nederlands Nieuw-Guinea

In maart jl. is bij de Tweede Kamer een ontwerp Mijnwet voor Nederlands Nieuw-Guinea ingediend. Voor dit Rijksdeel geldt thans nog de Indische Mijnwet van 1899.

Bezwaren tegen de bestaande Indische Mijnwet.

In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat een nieuwe wet gewenst wordt geacht, omdat:

- a) de „Indische Mijnwet” onvoldoende soepel moet worden geacht om exploratie en exploitatie op uitgebreide schaal snel en doeltreffend te stimuleren;
- b) de limitatieve en onvolledige opsomming van delfstoffen in de Indische Mijnwet van 1899 in het algemeen niet meer up-to-date is, in het bijzonder omdat de bestaande wet de splijtbare mineralen niet regelt.

De limitatieve opsomming van delfstoffen, waarover de rechthebbende op de grond niet mag beschikken, anders dan na verkregen recht die delfstoffen op te sporen of te ontginnen, is in de Indische Mijnwet inderdaad niet meer up-to-date. In het voormalige Nederlandsch-Indië werd dit reeds als een bezwaar gevoeld, doch men wist zich te redden met een stelsel van winningsvergunningen buiten de Mijnwet om. Bauxiet is hiervan het bekende voorbeeld.

Het bezwaar, dat de Indische Mijnwet onvoldoende soepel is en een belemmering vormde voor de ontwikkeling van de mijnbouw in het voormalige Nederlandsch-Indië heeft zich naar mijn weten nimmer ernstig voelbaar gemaakt. Of de voorgestelde wetswijziging hierin verbetering zou brengen, moet, zoals hierna zal worden toegelicht, ernstig worden betwijfeld.

De opzet van de nieuwe wet.

Evenals de Indische Mijnwet onderscheidt het ontwerp: a) opsporingsvergunning, b) concessie, c) mijnbouwovereenkomst. Het ontwerp wil de opsporing en ontginning via opsporingsvergunning en concessie beperken tot wat de Memorie van Toelichting noemt „kleine” delfstoffen,

terwijl opsporing en ontginning van wat de Memorie noemt „grote” delfstoffen, slechts tot uitvoering zullen kunnen worden gebracht via de „mijnbouwovereenkomst”. Als „grote” delfstoffen worden limitatief opgesomd veertien delfstoffen, w.o. steenkolen, aardolie, nikkel, kobalt, koper, ijzer, zink, lood, mangaan, chroom, aluminium en splijtbare stoffen bevattende ertsen, terwijl alle andere delfstoffen, niet limitatief opgesomd, met uitzondering van delfstoffen te gebruiken voor bouwmaterialen, tot de zgn. „kleine” delfstoffen worden gerekend. Onder deze zgn. „kleine” delfstoffen vallen dus o.a.: goud, zilver, tin, kwik, molybdeen en zwavelhoudende ertsen.

Aan deze in het ontwerp gevolgde indeling van „grote” en „kleine” delfstoffen ontbreekt iedere systematiek; zij berust kennelijk slechts op zuiver opportunisme en gebrekkig op onze huidige, noch hoogst opportunistische, afgestemde kennis van de geologie van Nederlands Nieuw-Guinea. In het voormalige Nederlandsch-Indië was de „grote” mijnbouw slechts tot ontwikkeling gekomen voor aardolie, steenkolen en tin (de laatste is volgens het wetsontwerp een „kleine” delfstof), terwijl nikkel- en aluminiumertsen enige belofte inhielden zich tot „grote” delfstoffen te zullen ontwikkelen, toen de normale ontwikkeling in Nederlandsch-Indië werd afgebroken. Dit gemis aan systematiek bij de gevolgde indeling der delfstoffen is te ernstiger, omdat de indeling in de praktijk onhanteerbaar zal blijken te zijn. De „grote” en „kleine” delfstoffen van het wetsontwerp komen in de werkelijkheid veelvuldig tezamen in natuurlijke afzettingen voor. Men denke hierbij o.a. aan complexe goud-zilverertsen en de zwavelijzerverbinding pyriet.

De bepaling van de Indische Mijnwet, die de concessionaris het recht geeft niet in zijn concessie-akte genoemde delfstoffen in zijn terrein te winnen voor zover de samenhang dier delfstoffen met de in de concessie-akte genoemde delfstoffen hun gelijktijdige winning onvermijdelijk maakt, ontbreekt in het ontwerp. Een dergelijke bepaling verdraagt zich ook niet met de gewrongen indeling in „grote” en „kleine” delfstoffen van het ontwerp. De ertsopspoorer moet er bij voorbaat rekening mede houden, dat hij bij

zijn opsporingen „kleine” en „grote” delfstoffen tezamen tegenkomt en dit betekent, dat hij aanstonds de gedachte om via opsporingsvergunning en concessie mijnrechten te verwerven moet laten varen. Het wetsontwerp laat de ertsmijnbouw slechts kansen via de zgn. mijnbouwovereenkomst, waaronder volgens het ontwerp zowel de „grote” als de „kleine” delfstoffen kunnen vallen.

Bij verdere bestudering van het ontwerp krijgt men de stellige indruk, dat het de fundamentele opzet van het ontwerp is de particuliere mijnbouw in Nederlands Nieuw-Guinea aan de zgn. mijnbouwovereenkomst te binden, ook al zal de niet-deskundige lezer, die in het ontwerp 20 artikelen (van de in totaal 42 artikelen) gewijd vindt aan de „opsporingsvergunning” en de „concessie” en slechts 3 artikelen aan de „mijnbouwovereenkomst”, dit niet aanstonds onderkennen.

De „Mijnbouwovereenkomst”.

Men kan zich afvragen of er ernstige bezwaren verbonden zijn aan een systeem, waarbij de particuliere mijnbouw in Nederlands Nieuw-Guinea de facto geheel gebonden wordt aan de zgn. mijnbouwovereenkomst en er in de praktijk geen plaats meer zal zijn voor de klassieke weg, die de particuliere ertsmijnbouw via de opsporingsvergunning naar het begeerde ontginningsrecht, de mijnconcessie, voert. Deze laatste weg heeft het grote voordeel, dat rechten en verplichtingen van de opspoorder en ontginner van delfstoffen tevoren nauwkeurig in de wet zijn bepaald en alle ruimte laat voor het ontwikkelen van initiatief van de particuliere mijnbouw. Onder de Indische Mijnwet was deze weg gesloten voor de zgn. strategische delfstoffen, aardolie en steenkolen, die aan een speciale overeenkomst waren gebonden, de zgn. 5a-overeenkomst, terwijl de Overheid daarnaast bepaalde streken voor de vrije particuliere mijnbouw kon sluiten, hetzij wegens defensiebelangen, hetzij in verband met door de Overheid zelf uitgevoerde exploratie, hetzij, in een sporadisch voorgekomen geval en voor een specifieke delfstof, op fiscale overwegingen. In deze gevallen had de Overheid de keuze of zelf tot ontginning over te gaan, of via de zgn. 5a-overeenkomst op bijzondere voorwaarden de opsporing en ontginning toe te vertrouwen aan een door de Overheid geselecteerde gegadigde.

De ervaring heeft uitgewezen, dat overeenstemming over 5a-overeenkomsten slechts na langdurige en veelal moeilijke onderhandelingen tot stand kwam. Door de afschaffing, zoals het ontwerp beoogt, van de machtiging bij de wet tot het aangaan van 5a-overeenkomsten, wordt slechts zeer ten dele aan dit bezwaar tegemoet gekomen. Nog erger wordt de toestand, wanneer de Overheid het nodig acht in de mijnbouwovereenkomst verrijnde financiële regelingen te treffen en/of de wijze van ontginning en verwerking nader te regelen. Zulke gevallen brengen onvermijdelijk mede, dat de Overheid, alvorens te onderhandelen, gedwongen wordt voor eigen rekening langdurige en veelal kostbare onderzoekingen in te stellen, teneinde zich een positie te verschaffen, waarin met particuliere gegadigden over een mijnbouwovereenkomst met kennis van zaken kan worden onderhandeld. Zolang dergelijke gevallen uitzondering blijven, kan men daarin berusten op de overweging, dat deze procedure in het bijzondere geval door 's lands belang wordt vereist, doch wanneer een dergelijke uitzonderingsprocedure tot regel wordt verheven, moet worden geconcludeerd, dat daarmee het tegengestelde wordt bereikt van hetgeen volgens de Memorie van Toe-

lichting wordt beoogd, nl. dat aan de exploratie en ontginning van delfstoffen zo weinig mogelijk beletselen in de weg mogen worden gelegd.

Met zekerheid kan worden aangenomen, dat, wanneer dit ontwerp het Staatsblad bereikt, de ontwikkeling van de particuliere mijnbouw ernstig wordt vertraagd, sterker, dat ieder particulier exploratie-initiatief in Nederlands Nieuw-Guinea onmogelijk wordt gemaakt en de particuliere mijnbouw teruggedrongen wordt in een passieve positie, waarbij moet worden afgewacht, of en wanneer door onderzoeken van de Overheid mijnbouwobjecten naar voren komen, die de belangstelling van het particulier initiatief verdienen.

De positie van de autochtone bevolking.

Het trekt de aandacht, dat het wetsontwerp onvoldoende rekening houdt met de belangen van de bevolking. In de Indische Mijnwet komt de bepaling voor, dat de wet niet geldt voor de ontginning van delfstoffen door de bevolking „voor zover die ontginning op kleine schaal en voor eigen rekening en bate geschiedt”, welke bepaling in het voormalige Nederlandsch-Indië door de Overheid zeer ruim werd geïnterpreteerd. Deze bepaling ontbreekt in het ontwerp. Ook bij verdere ontwikkeling van de bevolking maakt het ontwerp de Papoea, die actief wil gaan deelnemen aan de mijnbouw in zijn land, vrijwel kansloos. Dit geldt zowel voor de „kleine” als voor de „grote” delfstoffen van het ontwerp. De Indische Mijnwet is ook in dit opzicht verre te verkiezen boven het ontwerp.

De nieuwe cijnsregeling.

De Indische Mijnwet kent een cijns van 4 pCt. van de bruto-opbrengst. Het ontwerp wil de cijns stellen op ten minste 2 en ten hoogste 10 pCt. van de bruto-opbrengst. Bedacht moet worden, dat deze cijns kostprijsverhogend werkt, hetgeen in de mijnbouw dubbel bedenkelijk is, omdat daarmee de onderste grens van het nog ontginbare erts aanmerkelijk omhoog wordt gebracht. Zulks is zeker niet in het belang van een uitputtend verbruik van de bodemschatten van het land. Principieel is daarom slechts een lage cijns verantwoord. Een cijns van 10 pCt. van de bruto-opbrengst werkt welhaast prohibitief. De Overheid kan weliswaar dit tarief volgens het ontwerp terugbrengen tot 2 pCt., doch de moeilijkheid is, dat nimmer tevoren kan worden bepaald welk tarief redelijkerwijze kan worden vastgesteld. De voorgestelde regeling „twee tot tien percent” moet als een irreële en schadelijke regeling worden afgewezen.

Men kan slechts de ernstige hoop uitspreken, dat dit wetsontwerp zal worden teruggenomen. Het ontwerp is onrijp en veelal schadelijk voor een verdere ontwikkeling van de particuliere mijnbouw in Nederlands Nieuw-Guinea. Zo al een wijziging van de Indische Mijnwet urgent wordt geacht, bepale men zich tot een voorzichtige en beperkte wijziging van de bestaande Indische Mijnwet, die nog steeds een weldoordacht en doorwrocht geheel vormt en voor de Overheid voldoende armslag laat om de bijzondere landsbelangen tot gelding te brengen zonder het particuliere initiatief te veel aan banden te leggen, zoals de ervaring in het voormalige Nederlandsch-Indië heeft uitgewezen.

Aan de hand van een onlangs verschenen advies van de Sociaal-Economische Raad ter zake van de ziekenfondspremie voor 1959, dat mede gebaseerd is op een advies van de Ziekenfondsraad, schetst schrijver enige ontwikkelingslijnen van de financiële positie der verplichte ziekenfondsverzekering. Sedert 1955 zijn de kosten der medische hulp voortdurend gestegen, waarbij vooral de post ziekenhuisverpleging een steeds grotere plaats inneemt. De stijging der inkomsten blijft hierbij ten achter. De jaarlijkse tekorten worden gedekt uit de reserve die eind 1948 f. 165 mln. bedroeg en eind 1959 waarschijnlijk tot ca. f. 50 mln. zal zijn gedaald. Vervolgens behandelt schrijver de financiële kant der zgn. bejaardenverzekering. De S.-E.R. is van oordeel dat, daar de verplichte ziekenfondsverzekering een steeds toenemend deel van de loonsom opeist, zal moeten worden nagegaan of en zo ja welke grenzen er aan deze ontwikkeling dienen te worden gesteld, gezien andere desiderata waarvan verwezenlijking binnen afzienbare tijd gewenst moet worden geacht.

Verlengde lijnen.

In enige artikelen, laatstelijk in een bijdrage in „E.-S.B.” van 7 januari 1959, heeft ondergetekende beschouwingen gewijd aan de financiën van de verplichte ziekenfondsverzekering. Het gaat hierbij om grote bedragen, thans reeds ongeveer f. 425 mln. per jaar. Een der aanleidingen tot de publikatie van het artikel van 7 januari 1959 was de beschikking van de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid tot vaststelling van het premiepercentage voor het jaar 1959 op 4,5. Op dat moment kon echter nog geen gebruik worden gemaakt van de volledige gegevens, welke aan de beschikking van de Minister ten grondslag lagen.

Thans is dat wel het geval. In de reeks publikaties van de Sociaal-Economische Raad is namelijk kort geleden het advies verschenen, dat een commissie uit de S.-E.R. (voorzitter Prof. Mr. N. E. H. van Esveld) op 10 november 1958 ter zake van de ziekenfondspremie voor 1959 heeft uitgebracht. Evenals in vorige jaren heeft de S.-E.R. in zijn publikatie tevens opgenomen het advies van de Ziekenfondsraad over hetzelfde onderwerp en laatstgenoemd advies wordt, volgens goede gewoonte, gevolgd door een aantal bijlagen met uitvoerig cijfermateriaal. Met behulp van dit materiaal zullen in het onderstaande enige ontwikkelingslijnen, geschetst in het artikel van 23 januari 1957, worden doorgetrokken.

De voortgaande kostenstijging.

In vorengenoemd artikel zijn cijfers opgenomen, welke de sterke stijging van de kosten der ziekenfondsverzekering in de jaren 1946-1955 aantoonde. (Over 1956 waren toen nog geen uitkomsten beschikbaar). De kosten per verplicht-verzekerde (rechtstreeks-verzekerden en medeverzekerde gezinsleden door elkaar genomen) bedroegen in 1946 gemiddeld f. 21,16, in 1955 f. 56.

Thans kan, overeenkomstig de destijds uitgesproken verwachting, worden geconstateerd, dat de kostenstijging zich na 1955 in stevige mate heeft voortgezet. In 1956 steeg het kostencijfer per ziel tot f. 59,85. Voor 1957 wordt in de door de S.-E.R. gepubliceerde stukken een voorlopig

De financiën van de verplichte ziekenfonds- verzekering

kostencijfer per „wettelijk-verzekerde”¹⁾ genoemd van f. 65,78. (Volgens latere gegevens moet dit cijfer op f. 65,93 worden gesteld). Voor 1958 zijn de kosten in een herziene raming begroot op f. 72,49; voor 1959 zijn ze geraamd op f. 75,04 (welk bedrag geen post voor onvoorziene uitgaven bevat en thans alvast moet worden verhoogd met f. 0,24 wegens enkele wijzigingen in honorariumregelingen²⁾). Het voorlopig geraamde niveau der kosten over 1959 ligt dus al weer ruim 33 pCt. boven het kostenpeil van 1955.

Een specificatie van de kosten over 1955 en van de geraamde kosten over 1959 over enkele hoofdgroepen geeft het volgende beeld³⁾:

	1955	1959	stijging	
			absoluut	in procenten van 1955 (afgerond)
Huisartsenhulp	f. 9,22	f. 10,28	f. 1,06	11
Genees- en verbandmiddelen ..	„ 7,73	„ 9,70	„ 1,97	25
Specialistische hulp	„ 8,66	„ 12,15	„ 3,49	40
Tandheelkundige hulp	„ 3,66	„ 5,21	„ 1,55	42
Ziekenhuisverpleging	„ 17,10	„ 25,11	„ 8,01	47
Sanatoriumverpleging	„ 2,63	„ 2,24	„ -0,39	-15
Kraamgelduitkering a)	—	„ 1,20	„ 1,20	—
Overige verstrekkingen	„ 2,66	„ 3,96	„ 1,30	49
	f. 51,66	f. 69,85	f. 18,19	35
Beheerskosten	f. 4,38	f. 4,99	f. 0,61	14

a) Deze uitkering is als verstrekking van de ziekenfondsen ingevoerd met ingang van 1 augustus 1957.

De post ziekenhuisverpleging blijkt in het budget der ziekenfondsen nog steeds zwaarder te gaan wegen. In 1955 ging ruim 30 pCt. van de uitgaven der ziekenfondsen naar de ziekenhuizen, in 1959 zal dat percentage naar raming 33 zijn.

¹⁾ De term „wettelijk-verzekerden” wordt sinds 1957 gebruikt, omdat toen naast de verplichte verzekering een afzonderlijke verzekering is ingevoerd voor bejaarden met lage inkomens (thans beneden f. 3.530 per jaar, welk bedrag vermoedelijk binnenkort wordt verhoogd tot f. 3.590). Deze verzekering is niet verplicht, maar wel wettelijk geregeld en door de lage premie (mogelijk gemaakt door grote bijdragen

Bovendien moet er nog rekening mede worden gehouden, dat de kosten van de klinisch-specialistische hulp slechts ten dele in de post ziekenhuisverpleging zijn begrepen, namelijk alleen voor zover deze kosten in zgn. all-in-tarieven zijn begrepen. Voor het overige zijn de genoemde kosten, tezamen met die van de poliklinische en consultatieve specialïstische hulp, vervat in de post specialistische hulp. De totale kosten van verpleging en behandeling van verzekerden in ziekenhuizen lopen naar schatting tegen de 40 pCt. van alle kosten der ziekenfondsen.

Uit de cijfers blijkt verder, dat de stijging alle kostengroepen omvat, met uitzondering van de sanatoriumverpleging. In de daling van de kosten van sanatoriumverpleging weerspiegelt zich het terugdringen van de tuberculose als volksziekte.

Het zou te ver voeren hier de cijfers nader te analyseren en na te gaan, waarom de stijging in de onderscheidene kostengroepen zo uiteenloopt. Wie daarover meer wil weten, vindt in de jaarverslagen van de Ziekenfondsraad veel materiaal.

Inkomsten stijgen minder snel dan kosten.

Niet alleen de uitgaven der verplichte ziekenfondsverzekering stijgen, maar ook de inkomsten. Dit geldt ook bij gelijkblijvend premiepercentage; elke algemene of individuele loonsverhoging immers betekent meer premie-opbrengst (tenzij het loon boven de zgn. premieloongrens, welke thans op f. 19 per dag ligt, stijgt, want over het loon daarboven wordt geen premie berekend).

Over een reeks van jaren bezien heeft echter de stijging der inkomsten — bij gelijkblijvend premiepercentage — geen gelijke tred kunnen houden met de stijging der uitgaven en ook voor 1959 kan niet op een gelijke mate van stijging worden gerekend.

Het advies van de Ziekenfondsraad over het premiepercentage voor 1959 gaat op dit punt nader in. Het noemt drie oorzaken, welke een snelle stijging der uitgaven veroorzaakten en nog bij voortdurend veroorzaken:

1. De toeneming van de mogelijkheden, welke de medische wetenschap biedt, van het aantal artsen, ziekenhuisbedden en medische inrichtingen van allerlei aard en van de belangstelling der bevolking voor de gezondheidszorg veroorzaken een voortdurende stijging van de vraag naar verstrekkingen.
2. De tarieven der ziekenhuizen zijn in de laatste jaren zeer sterk gestegen als gevolg van verbeteringen in de

(vervolg noot 1)

van het Rijk en van het vereveningsfonds) zeer aantrekkelijk. Vóór 1957 waren de meeste bejaarden met lage inkomens verplicht-verzekerd. Met „wettelijk-verzekerden” worden bedoeld verplicht-verzekerden en verzekerden in de bejaardenverzekering tezamen. Wat het verzekeringsbestaan betreft stemt de wettelijke verzekering dus ongeveer overeen met de verplichte verzekering van vóór 1957, zodat een vergelijking van de kosten geen moeilijkheden oplevert.

²⁾ Het kostencijfer per *verplicht*-verzekerde is voor 1959 geraamd op f. 70,40. Dat is dus bijna f. 5 lager dan het bedrag per wettelijk-verzekerde. In dit verschil komen de hoge kosten van de verzekering der bejaarden tot uiting.

³⁾ Een gelijke specificatie voor enkele vroegere jaren geeft het artikel van 23 januari 1957 (blz. 71, tweede kolom). De toen aan de tabel toegevoegde noten gelden ook voor de thans gepubliceerde cijfers. De thans voor 1955 gegeven cijfers wijken in lichte mate af van die, welke in het genoemde artikel zijn opgenomen, zulks als gevolg van nabetalingen en correcties.

arbeidsvoorwaarden van het personeel, uitbreiding van de outillage en vooral door de hoge kosten van nieuwbouw en uitbreidingen. Ook het vervallen van de subsidïering uit 's Rijks Kas van de nieuwbouw moet hier worden gereleveerd.

3. In de loop der jaren is de verplichte ziekenfondsverzekering belast met onderscheidene uitgaven van bijzondere aard, te weten de uitkering aan het Praeventiefonds, het tekort op de verplichte verzekering van de „rentetrekkers”, de helft van het tekort op de bejaardenverzekering en het kraamgeld. In de begroting voor 1959 zijn voor deze uitgaven bedragen opgenomen van onderscheidenlijk f. 6 mln., f. 6,8 mln., f. 27,1 mln. en f. 7,4 mln. Het totale bedrag der posten ad f. 47,3 mln. correspondeert met 0,53 pCt. van het verzekeringsplichtige loon.

Volledigheidshalve moet aan deze opsomming worden toegevoegd, dat enkele malen de bestaande verstrekkingen naar omvang en inhoud zijn uitgebreid. De jaarlijkse kosten van deze uitbreidingen kunnen op ongeveer 0,3 pCt. van het verzekeringsplichtige loon worden gesteld.

Slinkende reserve.

Het premiepercentage is reeds sinds 1949 lager geweest dan voor een sluitende exploitatie nodig zou zijn geweest. In de jaren tot en met 1948 was een zodanige reserve ontstaan, dat een belangrijke mate van intering verantwoord werd geacht ⁴⁾. De reserve is dan ook, volgens de bij het advies gepubliceerde gegevens, van haar hoogtepunt van f. 165 mln. (eind 1948) gedaald tot f. 79,5 mln. aan het eind van 1956.

Nadien is nog vanwege de Ziekenfondsraad gepubliceerd, dat de rekening der verplichte verzekering over 1957 is vastgesteld met een tekort van f. 3,75 mln., waardoor de reserve dus verder is gedaald tot f. 75,7 mln. Het is vrijwel zeker, dat ook de rekeningen over 1958 en 1959 met tekorten zullen sluiten. Verwacht wordt daarom, dat aan het eind van 1959 de reserve tot rond f. 50 mln. zal zijn gedaald, dat wil zeggen tot minder dan 12 pCt. van de jaarlijkse uitgaven en vrijwel tot het bedrag, dat bij de beslissing over de premie voor 1959 als de noodzakelijke reserve is aangemerkt ⁵⁾.

Stijgend premiepercentage.

Voor 1955 was het premiepercentage nog 4. Voor 1956 en 1957 is het op 4,2 gesteld, voor 1958 op 4,4 en voor 1959 op 4,5. Het tekort over 1959 wordt bij dit percentage geraamd op f. 11,1 mln.

Had men geen beschikking over een aantal miljoenen uit de reserve meer verantwoord geacht en had men dus door verhoging van het premiepercentage voor een sluitende exploitatie moeten zorgen, dan was een verhoging

⁴⁾ Men zie het staatie in „E.-S.B.” van 23 januari 1957, blz. 69, eerste kolom.

⁵⁾ Zie hierover de beschouwing in „E.-S.B.” van 7 januari 1959 (blz. 15, tweede kolom). In de Ziekenfondsraad bestond ten aanzien van de gewenste hoogte der reserve geen eenstemmigheid. De commissie uit de S.-E.R. sprak zich voor het genoemde bedrag van f. 50 mln. uit, doch acht mettertijd, als het nieuwe stelsel van premie-inning is „ingelopen”, een verdere vermindering van de reserve tot f. 45 mln. verantwoord.

van het percentage tot 4,6 nog niet geheel voldoende geweest. (Een verhoging van het percentage met 0,1 levert in de huidige omstandigheden ca. f. 9 mln. meer premie per jaar op).

De bejaardenverzekering.

De bovenstaande cijfers inzake de kostenstijging betreffen, wat de jaren sinds 1957 betreft, de wettelijke verzekering, dus de verplichte verzekering en de bejaardenverzekering tezamen. Voor beide takken der verzekering doet zich het verschijnsel van de sterke kostenstijging voor; voor de bejaardenverzekering geldt dit echter nog sterker dan voor de verplichte verzekering, omdat de bejaarden in het algemeen veel behoefte hebben aan medische hulp en ook in bijzondere mate profiteren van de vorderingen der medische wetenschap. Het sterkste geldt dit laatste ten aanzien van geneesmiddelen, ziekenhuisverpleging en specialistische hulp. Er zijn echter ook verstrekkingen van het ziekenfonds, waarvan de bejaarden in mindere mate of zelfs helemaal niet gebruik maken (sanatoriumverpleging, tandheelkundige hulp, verloskundige hulp, uitkering van kraamgeld). Op grond van de laatstbekende cijfers kan worden aangenomen, dat een bejaarde voor alle verstrekkingen tezamen gemiddeld ongeveer anderhalf maal zo veel kosten veroorzaakt als een verplicht-verzekerde.

De ziekenfondsen boeken de kosten van de twee genoemde takken der verzekering niet afzonderlijk, doch tezamen onder het hoofd wettelijke verzekering. Na afloop van het jaar worden de totale kosten gesplitst. Het aantal verzekerden in de bejaardenverzekering wordt afzonderlijk geregistreerd en wat de kostenverschillen tussen de twee soorten verzekerden betreft beschikt men over gedetailleerde gegevens, verkregen bij een vijftal ziekenfondsen, welke de kosten zo nauwkeurig mogelijk splitsen.

De premie voor de bejaardenverzekering wordt zo geregeld, dat de verzekerden zelf de helft of, voor de inkomens beneden f. 2.520 (binnenkort vermoedelijk f. 2.580), een vierde deel betalen van de op de boven aangegeven wijze berekende kosten van hun verzekering. De rest komt voor de helft uit 's Rijks Kas en voor de andere helft ten laste van de kas der verplichte verzekering. Op de begroting der verplichte verzekering voor 1959 komt hiervoor een bedrag van f. 27,1 mln. voor.

Het aantal bejaarden, opgenomen in de bejaardenverzekering, bedroeg bij de aanvang van 1959 rond 660.000. Hiervan betaalden rond 169.000 geen premie (dit zijn de mede-verzekerde echtgenoten), rond 84.000 betaalden de hoogste premie (dat wil zeggen dat hun inkomens waren vastgesteld op bedragen tussen f. 2.520 en f. 3.530) en rond 407.000 betaalden de laagste premie. De controle op de opgaven der inkomsten geschiedt door gemeentelijke instanties.

Als gevolg van de kostenstijging (en mede voor het inhalen van tekorten) moesten de premies voor de bejaardenverzekering reeds tweemaal vrij belangrijk worden verhoogd. In 1957 waren deze premies nog f. 0,55 en f. 1,10, in 1958 f. 0,67 en f. 1,34, met ingang van 1959 zijn zij verhoogd tot f. 0,82 en f. 1,64.

Perspectieven.

Het totale beeld, dat uit de thans beschikbare financiële gegevens oprijst, geeft geen reden tot optimistische bespie-

gelingen al is er ook geen reden voor een alarmstemming.

Tot nog toe heeft de verplichte verzekering zich zelf kunnen bedruipen; het is in de loop der jaren mogelijk geweest de verstrekkingen uit te breiden en belangrijke geldmiddelen voor andere doeleinden (Praeventiefonds, subsidiëring vrijwillige verzekering in de jaren 1947-1950, bijdragen aan de bejaardenverzekering sinds 1957) beschikbaar te stellen; de verzekering beschikt nog over een reserve en zij heeft nog nimmer een beroep op hulp uit 's Rijks Kas gedaan. Dit laatste mag wel met nadruk worden gezegd, omdat men herhaaldelijk de onjuiste gedachte ontmoet, dat het Rijk grote bedragen op de verplichte verzekering toelagt. Wat het Rijk wel doet, is het decken van de helft op het tekort van de bejaardenverzekering; verder wordt uit 's Rijks Kas een bedrag van f. 5 mln. per jaar beschikbaar gesteld voor het verlenen van premiereducties voor *vrijwillig*-verzekerden met geringe draagkracht.

Ten aanzien van het voorkomen van onnodige uitgaven en het doeltreffender doen functioneren van het apparaat van de ziekenfondsverzekering is al heel wat gedaan. Er is stellig op dit stuk nog wel meer te bereiken, maar het is uitgesloten „dat langs deze weg besparingen zouden kunnen worden verkregen, welke een premieverhoging zouden kunnen voorkomen” (advies van de Ziekenfondsraad). Bovendien worden doorlopend en van tal van zijden allerlei uitbreidingen van de verstrekkingen bepleit: hulp aan poliopatiënten, aan asthmapatiënten, meer medewerking aan revalidatie, kraamzorg, uitgebreider tandheelkundige hulp aan jongeren enz.

Ook een ziekenfondswet, waarnaar al jaren wordt uitgezien, zal het financiële probleem niet kunnen oplossen, al kan zij daartoe bijdragen door het scheppen van een zo doelmatig mogelijke regeling en door een duidelijke afbakening van bevoegdheden en verantwoordelijkheden.

Het spreekt haast vanzelf, dat ook in de adviezen van de Ziekenfondsraad en van de S.-E.R.-commissie bezorgdheid doorklinkt. Laatstgenoemd advies geeft ook blijk van onvoldaanheid over eigen inzicht in de materie en eigen mogelijkheden tot oordeelvorming. Zeker, de Ziekenfondsraad zorgt voor uitvoering en betrouwbaar cijfermateriaal, maar, zegt de S.-E.R.-commissie, de uitgavenposten zijn gebaseerd op bepaalde beginselen, welke de Ziekenfondsraad heeft aanvaard en waaromtrent de S.-E.R.-commissie ten enen male onvoldoende is georiënteerd. Zij zou, gaat zij verder in haar bespiegelingen, daarvoor ook niet voldoende tijd hebben en is in haar huidige samenstelling voor een dergelijke taak ook niet het meest aangewezen college. Toch acht zij het dringend noodzakelijk, dat de S.-E.R. overgaat tot „een meer omvattende studie van het verplichte ziekenfondsverzekeringswezen, met name wat de economische implicaties betreft”. Gezien het feit, dat deze verzekering een steeds toenemend deel van de loonsom opeist, zal moeten worden nagegaan „of en zo ja welke grenzen er aan deze ontwikkeling dienen te worden gesteld, zulks met het oog op het feit dat er nog tal van andere sociale desiderata zijn, waarvan een verwezenlijking binnen afzienbare tijd gewenst moet worden geacht”.

Ligt hier inderdaad in eerste instantie een taak voor de S.-E.R.? Of voor de Ziekenfondsraad? Of voor beide, al of niet tezamen? Dit zijn vragen, waarop de nieuwe Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid het antwoord zal moeten geven.

XVIIe congres van de Internationale Kamer van Koophandel

Washington, 19-25 april 1959

In april van dit jaar vond in Washington het XVIIe congres van de Internationale Kamer van Koophandel plaats. Deze congressen van het „wereldparlement van het bedrijfsleven” zijn steeds een evenement voor hen, die er aan deelnemen, maar vormen bovendien bij uitstek de gelegenheid, waarbij de Internationale Kamer van Koophandel, die thans ruim veertig jaar bestaat en dus een van de oudste niet-gouvernementele internationale organisaties is, voor het voetlicht treedt van de publiciteit. Een van de wezenstrekken van een studerend en adviserend lichaam als de I.K.K., dat wars is van politieke strijd en zich geheel beperkt tot een economische benadering van de vele onderwerpen, welke zij haar werkterrein mag noemen, is namelijk, dat zij slechts bij uitzondering stof oplevert, welke voor het couranten-lezende publiek voldoende interessant wordt geacht. Men kan het met dit laatste al dan niet eens zijn, een feit blijft het, dat een eerbetoon als door President Eisenhower aan de I.K.K. bewezen door een persoonlijke begroeting en een korte doch kernachtige toespraak als thans in Washington plaatsvond, veel meer publiciteit verkrijgt dan jaren arbeid door tal van vooraanstaande deskundigen uit het wereldbedrijfsleven in de werkcommissies van de I.K.K. verricht, plegen te verwerven. En dit, terwijl men de betekenis van het betreffende commissoriale overleg en de invloed, die daarvan op de meningsvorming in de wereld uitgaat, bepaald niet dient te onderschatten.

De I.K.K. heeft namelijk in de veertig jaren van haar bestaan en vooral ook sedert de jongste wereldoorlog een zeer aanzienlijke goodwill gekweekt, zowel bij regeringen als bij gouvernementele en niet-gouvernementele internationale organisaties. Toegegeven moet worden, dat zij in zekere zin de tijd heeft mee gehad. De grote economische gebondenheid, die na de tweede wereldoorlog aanvankelijk veelal onvermijdelijk was en later hetzij uit natuurlijke traagheid, bureaucratische praktijken of soms zelfs principiële overwegingen bleef voortbestaan, heeft haar de wind in de zeilen geblazen, toen volkeren en bedrijfsleven naar groter vrijheid en terugkeer tot meer normale verhoudingen gingen verlangen. Het ontstaan van vele andere internationale organisaties, in welke de Kamer op internationaal niveau gesprekspartners vond, werkte er eveneens toe mee haar positie te versterken. Het blijft echter een feit, dat zij in plaats van een sterker positie te verwerven, haar positie ook gemakkelijk had kunnen verliezen, indien zij zich bij het leiding geven aan de gedachtenvorming van het bedrijfsleven te ver van de werkelijkheid zou hebben verwijderd of wanneer zij haar relaties met de andere internationale organisaties niet op een juiste basis zou hebben weten te plaatsen.

De bijeenkomst in Washington, waaraan door ruim 1.700 personen uit 45 landen en door bijna 150 vertegenwoordigers van internationale organisaties werd deelgenomen, heeft wederom het bewijs geleverd, dat dit geen ijdele woorden zijn en dat de Internationale Kamer van Koophandel een organisatie is, welke uit de gehele vrije

wereld, waaronder wij in dit geval ook Joegoslavië rekenen, vooraanstaande persoonlijkheden weet samen te brengen, wanneer het erom gaat zich gezamenlijk te beraden over onderwerpen, welke op enigerlei wijze samenhangen met de economische grondslagen van onze maatschappij.

Ditmaal stond in het bijzonder het onderwerp van de *verantwoordelijkheid der ondernemers* in het brandpunt der belangstelling. Dat de ondernemer primair verantwoordelijkheid draagt voor zijn eigen onderneming en dus tegenover aandeelhouders en werknemers, was in confesso. Moeilijker te beantwoorden bleek de vraag, of hij (niet in zijn kwaliteit van staatsburger, doch zuiver als ondernemer) ook verantwoordelijkheid draagt tegenover zijn stad, zijn land of zelfs tegenover de wereld. En of hij dan ook — zeer concreet — verantwoordelijkheid draagt met betrekking tot het conjunctuurverloop of bijv. de waardevastheid van het geld. Hier kon men constateren, dat er nogal wat verschil van opvatting bestond. Algemeen werd erkend, dat het bedrijfsleven in de huidige maatschappij ten deze een *collectieve* verantwoordelijkheid bezit, welke via de organisaties van het bedrijfsleven wordt uitgeoefend. Dit impliceert naar schrijvers mening, dat voor de individuele bedrijven de plicht zou bestaan zich dan ook ter uitoefening van die collectieve verantwoordelijkheid te organiseren. Wat de individuele verantwoordelijkheid der ondernemingen betreft, werd in hoofdzaak door de leiders van zeer grote ondernemingen betoogd, dat dit soort ondernemingen terdege verantwoordelijkheid voor de gang van zaken in hun land of in de wereld gevoelt en daar ook naar pleegt te handelen. Hierbij kan men zich echter de vraag stellen, waar hier de grens ligt tussen het voeren van een „far-sighted policy” in het uiteindelijk eigenbelang van de ondernemingen in kwestie en waar er sprake is van behartiging als onderneming van zuiver algemene belangen, waarmede geenszins gezegd bedoeld te zijn, dat beide belangensferen niet zeer goed kunnen samenvallen. Het meest ver ging, wat de individuele verantwoordelijkheid der grote ondernemingen betreft, de Amerikaan en Ere-President van de I.K.K., de heer Philip Reed (General Electric), die o.a. betoogde, dat elke grote onderneming ten minste één van zijn topfunctionarissen speciaal voor de behartiging van dit soort verantwoordelijkheden (en belangen) dient vrij te maken.

Ten slotte moge hier de opmerking worden gemaakt, dat juist wanneer men de neiging heeft de verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven zo breed te zien, men er goed aan zal doen het begrip verantwoordelijkheid een zeer duidelijke inhoud te geven en dit in ieder geval in dier voege te begrenzen, dat geen verwarring ontstaat over de vraag wie in laatste instantie aansprakelijk is voor het te voeren beleid. Het is immers duidelijk, dat al mogen de ondernemers bijv. op het stuk van de waardevastheid van het geld of op dat van de conjunctuur een *zekere* verantwoordelijkheid bezitten, het niet de ondernemers doch de regeringen zijn, die het monetaire resp. conjuncturele beleid hebben te bepalen

en daarvoor jegens hun volkeren verantwoordelijkheid (in de zin van aansprakelijkheid) dragen. De ondernemersverantwoordelijkheid heeft hier een sterke begrenzing en de ondernemer zou o.i. bepaald in strijd met de verantwoordelijkheid, welke aan zijn eigen functie inherent is, handelen door die grens te overschrijden.

Een ander punt, dat op het Congres van Washington zeer in de belangstelling stond, betrof het vraagstuk van de onderontwikkelde gebieden. In zekere zin is dit ook een vraagstuk van verantwoordelijkheid en het was interessant vast te stellen, dat de voorzitter van de vergadering, die zich in het bijzonder met dit vraagstuk bezig hield, Sir Jeremy Raisman (Lloyds Bank), het in zijn inleidend woord als volgt stelde: „It is good business as well as good citizenship for overseas enterprises to take part in the development of local resources and skills and in the education for managership”. Een deel van deze uitspraak werd direct te niet gedaan door hetgeen Sir Jeremy hierop deed volgen, namelijk dat in de onderontwikkelde landen verschillende factoren in tegengestelde richting werken, zoals extreem nationalisme, te grote nadruk op industrialisatie en een dikwijls onjuiste belastingpolitiek. Overigens werden de enorme omvang van het vraagstuk, waarom het hier gaat en de belangen, die daarmee verbonden zijn, op zeer sprekende wijze aan het Congres voorgelegd door de directeur van het nieuwe Speciale Fonds van de Verenigde Naties, de heer Paul Hoffman, die er in de openingszitting van het Congres de aandacht op vestigde, dat niet minder dan 60 van de 82 landen der Verenigde Naties als onderontwikkeld dienden te worden beschouwd en dat in deze landen het gemiddeld inkomen met \$ 120 per persoon per jaar beneden het bestaansminimum ligt, terwijl het gemiddeld jaarinkomen in de meer ontwikkelde landen \$ 800 en in de Verenigde Staten zelfs meer dan \$ 2.000 per jaar bedraagt. Voorts vestigde de heer Hoffman er de aandacht op, dat het nationaal inkomen in de onderontwikkelde gebieden met 3 pCt. per jaar toeneemt, waarvan 2 pCt. weer moet dienen om de sterke bevolkingstoename op te vangen. Van kapitaalvorming kan aldus in deze landen maar zeer weinig terecht komen. Niet minder dan \$ 30 mrd. aan goederen en diensten vermeerderd met een waarde van nog eens \$ 5 mrd. aan technische bijstand zal — aldus de heer Hoffman — nodig zijn om in de komende periode van tien jaar althans te bereiken, dat een aantal landen, welke er relatief gunstig aan toe zijn of die zich bijzonder sterk ontwikkelen, zich aan hun staat van armoede ontworstelt. Het gemiddelde jaarinkomen zou op deze wijze voor alle onderontwikkelde landen gemiddeld van \$ 120 op \$ 150 kunnen worden gebracht, hetgeen een enorme inspiratie en aanmoediging voor de onderontwikkelde landen zou inhouden. Dat een tienjarig programma van zulk een omvang voor de ontwikkelde landen een te zware last zou vormen, werd door de heer Hoffman ten stelligste ontkend.

Het lijkt geen twijfel, dat deze redevoering grote indruk heeft gemaakt, niet alleen bij de delegaties der minderontwikkelde landen, die deze rede uiteraard slechts konden toejuichen, doch ook bij andere delegaties en stellig bij de Amerikanen, die nu eenmaal zeer gevoelig zijn voor de combinatie van enerzijds het vervullen van een missie en anderzijds het ontstaan van grote zakelijke mogelijkheden, welke een dergelijk groot programma stellig zou meebrengen. De United States Council vatte in een van haar publikaties over het Congres een en ander samen in de conclusie: „Everyone recognized that no one can prosper

for long if the hundreds of millions in the less developed lands do not begin to see some hope for improvement in their lot”.

Een derde punt, eveneens een „highlight” van het Congres — en in het raam van dit verslag is het niet mogelijk veel verder te gaan dan deze enkele punten in het licht te stellen ¹⁾ — was een speciale bijeenkomst, welke door de Amerikaanse afdeling van de I.K.K., de United States Council, voor de congresleden was georganiseerd in de vorm van een vraaggesprek met een elftal vooraanstaande zowel Republikeinse als Democratische Senatoren en Leden van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden, waarbij van de zijde van de diverse delegaties vragen aan deze heren konden worden gesteld, die betrekking moesten hebben op de Amerikaanse economische of handelspolitiek. Niet minder dan 19 vragen werden voor een volle zaal aan de betrokken leden van het Amerikaanse Congres voorgelegd, die deze vragen met de grootst mogelijke openhartigheid en zakelijkheid beantwoordden, zodat men rechtstreeks met de realiteit van de Verenigde Staten op handelspolitiek en economisch terrein werd geconfronteerd.

De belangrijkste vraag in deze bijeenkomst aan de panel gesteld, luidde: hoe — naar het oordeel van de heren Senatoren en leden van het Huis van Afgevaardigden — de Amerikaanse handelspolitiek in de eerstkomende jaren waarschijnlijk zou verlopen; zulks in het bijzonder met het oog op de wanverhouding, die nu eenmaal in de Verenigde Staten bestaat tussen theorie en praktijk, waarbij enerzijds gepleit wordt voor invoerverruiming en verlaging van invoerrechten en anderzijds telkens weer een beroep gedaan wordt op de ontsnappingsclausule in de wet op de handelsovereenkomsten. De antwoorden, welke men hierop achtereenvolgens van de verschillende panel-leden ontving, liepen uiteen van: „niet veel verandering vergeleken bij de huidige lijn” (de Republikeinse Senator voor Connecticut, Prescott S. Busch) tot „er zijn sterke tendenties vooral ook bij de leden van de Labour-Unions aan het werk om hinderlijke buitenlandse invoer te weren” (het Republikeinse lid van het Huis van Afgevaardigden voor New Jersey, William Widnall) en „het protectionisme zal o.a. om dezelfde reden en doordat het Zuiden meer geïndustrialiseerd raakt, eer toe- dan afnemen” (het Republikeinse lid van het Huis van Afgevaardigden voor Minnesota, Walter Judd). In soortgelijke richting sprak ook de Republikeinse Senator voor Utah (Wallace Bennett), die het unfair noemde de Verenigde Staten protectionistisch te achten alleen omdat het in een aantal gevallen industrieën tracht te redden, die in hun bestaan bedreigd worden door een plotselinge lawine van geïmporteerde goederen.

Ook bij de beantwoording van de andere gestelde vragen bleek meermalen, dat het voor ons meest optimistische geluid ten aanzien van de Amerikaanse invoerpolitiek niet verder ging dan de verwachting, dat als de situatie niet verslechterde, men de huidige lijn hopelijk zou kunnen vasthouden. Het feit, dat de werknemers in steeds toenemende mate bij de eigendom van hun eigen industriële bedrijven worden betrokken, moge wellicht gunstige zijden hebben voor de betrokken ondernemingen, vanuit het oogpunt van een vrijer handelsverkeer bezien, lijkt deze ontwikkeling op den duur niet zonder bedenking, daar de politieke macht der werknemers zich waarschijnlijk nog sterker zal gaan uiten in de richting van bescherming, wanneer

¹⁾ Voor een meer volledig verslag kan men zich wenden tot het Secretariaat van de Nederlandse Organisatie voor de I.K.K., Tournooiveld 2, 's-Gravenhage.

men niet alleen bevreesd wordt voor zijn job, doch daarnaast ook nog voor de waarde van zijn bezit.

Men zou een geheel verkeerde indruk van het Congres verkrijgen, wanneer wij het bij deze algemene hoofdpunten lieten en niet tevens vermeldden, dat in een groot aantal meer gespecialiseerde groepszittingen tal van technische onderwerpen werden besproken, zoals vraagstukken op het gebied van de industriële eigendom, internationale banktechniek, handelsarbitrage, moderne marketing-techniek, en zoals kwesties van douanetechniek, belastingen, zee- en luchtvervoer en van transport in het algemeen. In deze zittingen waren uiteraard meest specialisten aan het woord, die zich voldoende duidelijk uitdrukten om ook door intelligentie niet-specialisten te worden begrepen.

Tijdens de slotzitting van het Congres werden meer dan vijftig resoluties en rapporten, het resultaat van het werk der diverse gespecialiseerde commissies sedert het Congres van Napels (1957), goedgekeurd en werd tevens de nieuwe President van de I.K.K., de heer Carlos Manteró (Portugal) als opvolger van de heer Edmond Giscard d'Estaing (Frankrijk) geïnstalleerd.

De uit twintig gedelegeerden bestaande Nederlandse delegatie, die geleid werd door Prof. Dr. J. F. ten Doesschate, heeft zich tijdens het Congres zeer doen gelden. Niet alleen stonden twee belangrijke groepszittingen (scheepvaart en luchtvaart) onder Nederlandse voorzitters (de heren Mr. D. A. Delprat resp. Mr. L. H. Slotemaker), daarnaast leverde o.a. Dr. P. Rijkens een zeer de aandacht trekkende bijdrage in de zitting, welke gewijd was aan het vraagstuk van de onderontwikkelde landen. Ook de redevoeringen gehouden door de heren Ir. L. P. Ruys (scheepvaart), Mr. L. H. Slotemaker en Mr. Dr. H. A. Wassenbergh (luchtvaart), Ir. J. Bolhuis (transport en douanetechniek), Mr. A. J. van Soest (belastingen), Mr. Ir. G. Oudemans (industriële eigendom), Mr. G. M. Greup (posterijen), Drs. C. A. Klaasse (banktechniek) en Mr. F. Gerst (palletpool) alsmede de rede van Dr. W. H. van den Berge, die als gast het congres bijwoonde, over het werk van de Customs Co-operation Council verdienen hier gememoreerd te worden, daar zij stuk voor stuk een waardevolle bijdrage vormden voor de verdere discussie over de betreffende onderwerpen.

Al naar gelang de behandelde onderwerpen in de aandacht van het grote publiek staan, vonden zij ook hun weg in de pers, die er als steeds weer toe heeft bijgedragen, dat op het nuttige werk van de I.K.K. weer eens het licht der publiciteit is gevallen.

's-Gravenhage.

Dr. E. D. DE MEESTER.

INGEZONDEN STUK

Sociaal-Economische Raad en Volksvertegenwoordiging

Dr. W. Drees Jr. te 's-Gravenhage schrijft ons:

In het onderstaande wil ik ingaan op enkele punten uit de beschouwing van Dr. N. Cramer getiteld „Publiek S.-E.R.-moen” en gepubliceerd in „E.-S.B.” van 13 mei 1959.

1. Dr. Cramer stelt, in een beschouwing over mijn artikel in „E.-S.B.” van 11 maart 1959¹⁾ de vraag of het democratischer is wanneer de Regering door ambtenaren dan wel door het bedrijfsleven wordt geadviseerd. Hij schrijft:

„Het is althans niet zonder meer duidelijk, waarom de Regering zoveel democratischer handelt als zij vaart op het kompas van aan haar ondergeschikte ambtenaren dan wanneer zij de adviezen van het georganiseerde bedrijfsleven mede tot uitgangspunt van haar beslissingen neemt”.

Het argument dat ambtenaren ondergeschikt zijn aan de Regering is *wat adviezen betreft* niet juist. Ambtenaren (in dit geval gaat het vooral om de directie van het Centraal Planbureau) zijn aan de Regering ondergeschikt bij de uitvoering van het beleid, maar genieten een grote vrijheid wanneer zij (gevraagd of ongevraagd) adviezen uitbrengen.

2. Dr. Cramer heeft, naast het argument van de ondergeschiktheid van ambtenaren, een tweede bezwaar tegen de door mij op blz. 187 van „E.-S.B.” voorgestelde taakverdeling. Dr. Cramer ziet een democratisering van de uitvoerende macht gelegen in het inschakelen van een adviesinstantie als de S.-E.R. Mijn bezwaar, namelijk dat de S.-E.R. te sterk gericht is op het producentenbelang, bespreekt Dr. Cramer als volgt:

„Als Dr. Drees Jr. betoogt, dat de S.-E.R. slechts een deel van het Nederlandse volk — alleen de producenten — vertegenwoordigt, dan is dat op zich zelf genomen, niet helemaal onjuist, doch dan is er wel plaats voor een tweetal kanttekeningen.

In de eerste plaats stelt Dr. Drees de zgn. kroonleden kennelijk wat achteloos terzijde en verliest hij voorts uit het oog, dat ook de overige leden er niet zitten als mandatarissen van hun organisaties. „De leden van de Raad”, zo luidt art. 22, „stemmen zonder last of ruggespraak”.

In de tweede plaats ziet hij toch wel over het hoofd, dat het hier om het begin van een ontwikkeling gaat. Wie stelt, dat de S.-E.R. nog niet op de meest democratische wijze wordt samengesteld, heeft daarmee nog niet bewezen, dat dit op *ondemocratische* wijze geschiedt of dat verbetering zou zijn uitgesloten. Het feit, dat ons kiesrecht gedurende de vorige eeuw voornamelijk op de belastingbetaler was afgestemd, is toch nimmer aanleiding geweest om de volksvertegenwoordiging maar te sluiten of af te schaffen. Het streven werd gericht op uitbreiding van het kiesrecht!

Voor beide bovengenoemde factoren — het verbod van last en ruggespraak en het beperkte kiesrecht — heeft de negentiende eeuw intussen wel een ander sluitstuk toegepast: de openbaarheid van beraadslaging!”

Indien men deze opmerkingen nader uitwerkt wordt een interessante conclusie bereikt. Dr. Cramer bepleit naleving van het voorschrift om te stemmen zonder last of ruggespraak, uitbreiding van de sferen die in de S.-E.R. zijn vertegenwoordigd en openbaarheid van beraadslaging. Indien men hieraan ook nog zou toevoegen dat de Regering, conform artikel 41, voorgenomen maatregelen²⁾ (bijz. wetsontwerpen) zou voorleggen, dan blijkt dat *de volksvertegenwoordiging* de wensen van Dr. Cramer vervult! Schrijver dezes moge concluderen dat *de slotopmerkingen* van Dr. Cramer — welke goeddeels worden onderschreven — uitlopen op de situatie van vóór 1950, toen de Regering voorgenomen maatregelen rechtstreeks voorlegde aan een algemeen gekozen en in openbaarheid beraadslagende vertegenwoordiging van het Nederlandse volk.

¹⁾ „Centraal Planbureau, Sociaal-Economische Raad en democratie”.

²⁾ In „De Onderneming” van 28 maart 1959 wordt op blz. 246 bepleit dat de maatregelen worden geconcretiseerd.

NASCHRIFT

De poging van Dr. W. Drees Jr. om de lezers van zijn gelijk te overtuigen, verdient alle waardering. Maar bij nadere overweging kan men haar toch moeilijk geslaagd achten.

1. Zijn bewering dat ambtenaren ten aanzien van adviezen niet aan hun Regering ondergeschikt zouden zijn, is formeel onhoudbaar. Art. 2. van de wet op het Centraal Economisch Plan (nr. 180) stelde vast, dat het Centraal Planbureau ressorteert onder de Minister van Economische Zaken en dat de directie door deze Minister — in overleg met diverse ambtgenoten — wordt benoemd, geschorst en ontslagen. Nergens in deze wet valt te lezen, dat normale ambtelijke ondergeschiktheid niet geldt voor het uitbrengen van adviezen en dat ten aanzien van de betrokken ambtenaren een verbod van last en ruggespraak zou bestaan, zoals voor de S.-E.R. wél wettelijk is vastgelegd. De ambtenaren mogen, zoals Dr. Drees Jr. schrijft, feitelijk „een grote vrijheid” genieten, deze zelfstandigheid blijft ingepast in hun algemene ondergeschiktheid. Het recent ontslag, door het laatste kabinet-Drees verleend aan de wiskundig adviseur van de Pensioenraad, Jac. Olie, laat te dien aanzien nauwelijks twijfel.

Maar zelfs als het anders was, dan zou daarmee geen antwoord zijn gegeven op mijn vraag, waarom de inschakeling van ambtelijke adviesinstanties, die eenzijdig door de Regering worden aangewezen, zoveel democratischer zou zijn dan het horen van de Sociaal-Economische Raad, waarin — hoe dan ook — het georganiseerde bedrijfsleven is vertegenwoordigd. Werkelijk niet aan de Regering ondergeschikte ambtenaren zouden — integendeel — uit democratisch oogpunt eerder bedenkelijke figuren vormen!

2. De tweede opmerking van Dr. Drees Jr. mondt uit in een grapje. Het is hem natuurlijk gaarne toegestaan mijn betoog „nader uit te werken”, maar hij zal mij niet euvel duiden, dat ik het resultaat daarvan niet voor mijn rekening neem.

Op mijn pleidooi voor openbaarheid bij de behandeling van adviezen in de Sociaal-Economische Raad is hij immers niet ingegaan; voorts gaat hij voorbij aan het staatsrechtelijk toch niet onbelangrijke verschil tussen een instantie, welke o.a. adviseert en een orgaan, dat mede-beslist. Want terwijl ik — terloops — het oog richtte op mogelijke verbetering van het zgn. organisch kiesrecht voor een adviesorgaan, schakelt hij plotseling over op het individualistisch kiesrecht voor een mede-wetgevend lichaam en roept dan triomfantelijk uit, dat onze in openbaarheid vergaderende volksvertegenwoordiging al vóór 1950 voldeed aan de desiderata, welke ik stelde!

Gaarne stem ik uiteraard in met de eerbied voor de volksvertegenwoordiging, welke uit zijn woorden spreekt. Maar ik herinner me van Dr. Drees Jr. eens een ander grapje gelezen te hebben — gemaakt in zekere jaarvergadering van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde — waarin onze volksvertegenwoordiging er minder goed afkwam. Dit handelde over het afnemend verantwoordelijkheidsgevoel der Kamers bij uitbreiding van hun ledental. Er werd, als ik me goed herinner, in diezelfde vergadering voorts geschertst over het gebrek aan deskundigheid van onze „gachte afgevaardigden” op economisch gebied. Zonder die grapjes te onderschrijven, kan men toestemmen, dat die kennis voor uitbreiding vatbaar zou kunnen zijn. Maar mede juist op grond van die overtuiging, ijvert sinds lang een meerderheid in ons parlement voor meerdere inschakeling van los-van-de-Regering staande en toch deskundige adviesinstanties zoals bijv. de S.-E.R. er één is. Dit streven heeft reeds bij de totstandkoming van de wet op het Centraal Planbureau geleid tot aanvaarding van een amendement op de considerans, waarin naar de (toen nog) komende publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie werd verwezen. Blijk-

baar is onze volksvertegenwoordiging dus zelf van de adviezen van de S.-E.R. niet zo afkerig als Dr. Drees Jr. blijkt te zijn. Gelet op bovenvermelde grapjes, gemaakt in de Vereniging voor de Staathuishoudkunde, zou Dr. Drees Jr. daar eigenlijk erkentelijk voor moeten wezen.

Scheveningen.

Dr. N. CRAMER.

BOEKBESPREKING

Dr. D. Horryng: Leiderschap en organisatie in de Nederlandse onderneming. Van Gorcum & Comp. N.V., Assen 1959, 199 blz., f. 16,50.

In de serie „Bouwstenen voor de kennis der maatschappij” verscheen een werk van Dr. D. Horryng over „Leiderschap en organisatie in de Nederlandse onderneming”. Het boek wordt door Prof. Dr. P. J. Bouman in een inleidend woord sterk aanbevolen voor diverse groepen wier belangstelling naar de behandelde onderwerpen uitgaat.

Wanneer reeds terstond kan worden vastgesteld, dat dit werk temidden van de niet onaanzienlijke stroom van literatuur over vraagstukken rond de organisatie en het „top-management” van industriële ondernemingen een opvallende en in zekere zin unieke plaats inneemt, dan is dit niet omdat het de bedoelde problemen typisch zou behandelen voor de Nederlandse onderneming. Integendeel, ondanks de gekozen titel is dit bepaald niet het geval; de geciteerde literatuur en voorbeelden duiden nu juist niet op een vaderlandse origine; met name Urwick en Drucker komen herhaaldelijk aan het woord. De waarde van deze studie is daar uiteraard niet minder om. Men zou zelfs kunnen stellen, dat een verenging van de problematiek tot uitsluitend Nederlandse ondernemingen zou geleid hebben tot een te sterke accentuering van wellicht karakteristiek Nederlandse, doch in wezen weinig belangrijke detailpunten. De essentiële vraagstukken van organisatie en leiding in de industrie liggen — althans in de industriële landen van het Westen — nu eenmaal niet zo heel ver uiteen.

De opvallende plaats, welke Horryng's werk inneemt ligt óók niet in de keuze van de behandelde onderwerpen als zodanig. Het boek ter hand nemend, verwacht men, geheel overeenkomstig de inhoudsopgave, een inventarisatie van alle reeds min of meer bekende en vaak behandelde vraagstukken, welke zich in en om de organisatie en de top van een onderneming voordoen. Indien men deze verwachting ook al bewaarheid ziet, is ditmaal echter — en daaraan ontleent het boek zijn opvallende en unieke karakter — een originele en boeiende wijze van stellen gevolgd. Horryng heeft bewust niet gestreefd naar volledigheid maar veeleer naar het overdragen van een typische benaderingswijze. Typisch in tweeërlei opzicht: op de eerste plaats — en dat proeft men in de opzet van het geheel en in de wijze van behandeling der verschillende hoofdonderwerpen — is hier sprake van een homogene integratie van industriële sociologie, van psychologie en van zakelijk bedrijfsorganisatorschap.

Op de tweede plaats is dit boek merkwaardig en nieuw doordat de zich voordoende hoofd- en detailproblemen en ook de oplossingen daarvan consequent in een nauwe relatie worden gebracht met de aard van de topleider of topleiding, waar men in concreto mee te maken heeft.

Hiermede worden twee nieuwe elementen geïntroduceerd in de leer der organisatie of althans expliciet als belangrijke medebepalende factoren gesteld. Werd tot nu toe in de meeste gevallen het hoofddaccent in dergelijke verhandelingen gelegd op de merites van verschillende organisatiestructuren, in dit werk wordt enerzijds een nauw verband gelegd tussen de leer der organisatie en andere op het leven in een onderneming betrekking hebbende wetenschappen, en wordt anderzijds steeds uitgegaan van de verschillende typen ondernemingsleiding, die in de praktijk worden aangetroffen.

Ik kom hieronder nader op deze systematisch gehanteerde typologie terug.

In het algemeen kan worden opgemerkt — en ook Prof. Bouman stelt dit zeer terecht in zijn inleidend woord — dat het boek geheel de geest ademt van iemand, die bijzonder goed thuis is in de praktische vraagstukken, zoals die zich in een onderneming voordoen. De schrijver verlevendigt zijn studie met talloze, soms min of meer anekdotische voorbeelden en situaties, en weet aldus vaak zuiver de kern te treffen van het betrokken probleem. Horrington beheerst de praktijkkant van deze stof, voortreffelijk; hij brengt de aan andere auteurs ontleende citaten en voorbeelden op het juiste moment naar voren, waardoor onwillekeurig de indruk ontstaat, dat hij dit alles ontleent aan eigen rijke ervaring. Het boek is zodoende reeds een klein doch waardevol archief van interessante cases over bepaalde organisatorische structuren (of over het ontbreken van dergelijke structuren).

Als wij in het kort de loop van het boek op de voet volgen, kan worden opgemerkt, dat de hoofdstukken I en II de onderwerpen „De onderneming in de samenleving” en „Leiderschap en organisatie” aan de orde stellen. Feitelijke gaat het hier om een algemene inleiding op de later behandelde problemen. Met een scherpe visie op de hoofdlijnen van de leer van de organisatie en de problematiek rond de topleiding wordt hier een achtergrond opgetrokken, waarbij ook recente studies over deze onderwerpen worden benut.

Terecht benadrukt de schrijver hier ook de relativiteit van de verschillende „organisatie-principes”; hij noemt ze „vuistregels” en geeft met dit woord pregnant het karakter aan van deze principes, welker exactheid en betrouwbaarheid vaak worden overschat.

De hoofdstukken III, IV en V geven een schildering van de eenmansonderneming, van de familievennootschap en van de open N.V.

Onder de eenmansonderneming verstaat Horrington overigens niet alleen het zeer kleine bedrijf, doch evenzeer de complexe grootonderneming, indien deze althans in hoofdzaak door één persoon en wel op een sterk autocratische wijze wordt bestuurd (zoals bijv. destijds Ford).

Een dergelijk „charismatisch” leiderschap typeert de schrijver op meesterlijke wijze; door een rake expositie der markante facetten van een dergelijk type van leidinggeven komt hij tot een suggestief beeld.

De conclusie van zijn beschouwing over dit type (blz. 52) — dat nl. „de eenmansonderneming, ondanks de gesignaleerde gevaren, in een dynamische economie een uiterst belangrijke rol vervult” — doet echter wat verrassend aan na de scherp analyserende beoordeling (bijna veroordeling) in de 14 voorafgaande bladzijden en zij stemt eigenlijk niet overeen met de gegeven karakterisering. Wellicht werd het milde eindoordeel ingegeven door de bewondering, welke schrijver blijkbaar koestert voor de resultaten van

het charismatisch leiderschap. Dit type leiderschap behoort echter slechts thuis in een bepaalde fase van het ondernemingsbestaan — de oprichtingsperiode — en kan pas als geslaagd worden beschouwd, indien het heeft bewezen de omschakeling naar een volgende, andere, fase veilig te kunnen stellen. Voor het idealiseren van dit type — als blijvende structuur en op zich genomen — is in wezen geen enkele reden.

Door het scherp aanvoelen en weergeven van de sfeer en de aard van de drie genoemde ondernemingsvormen, brengt Horrington het boek op hoog niveau en geeft hij aan de behandeling van de stof een originele tint. Men vraagt zich hierbij meermalen af of de industriële socioloog, de psycholoog ofwel de praktische bedrijfsorganisator aan het woord is, zo goed zijn al deze aspecten tot een geheel verwerkt. In dit verband zou men hoogstens kunnen opmerken, dat door de keuze van de uitgangspunten de gevolgde psychologische beschouwing beperkt blijft tot de leidende figuren van een onderneming; zij betreft hierbij bijv. niet de geleid-wordenden, die onder enkele van de behandelde leaderstypen in verschillende opzichten bepaald tot „lijdenden” kunnen verworden.

Zoals hiervoren reeds is gezegd, wordt de gehele problematiek mede gezien vanuit het karakter en de aard van de leiding. Hierin onderscheidt Horrington — in navolging van Nelson — een viertal sterk uitgesproken typen; de invloed van deze typen komt in de loop van het boek telkens weer aan de orde. Het is deze wijze van behandeling welke een nieuw element in de beschouwing betekent; de betrokken typologie is als het ware het steeds terugkerend „leid”(ings)motief bij de verdere uiteenzetting. Zo bijv. waar hij de wenselijkheid van bepaalde structuren in een onderneming laat afhangen van de „in de onderneming overheersende stijl van leiding geven”, of op een andere plaats, waar de delegatie wordt besproken en deze zelfde beleidsstijl als een belangrijk meebepalend element wordt genoemd voor de mate waarin en de manier waarop moet worden gedelegeerd. Ook andere aspecten van het leidinggeven — als de communicatie, de bedrijfsbesprekingen, de zorg voor de opleiding en de relatie tot de arbeiders — worden vanuit deze gezichtshoek gezien. Horrington hanteert om het zo eens te zeggen zijn „4-dubbele Nelson” voortreffelijk en demonstreert met deze hoofdgrep zijn vat op de stof.

In hoofdstuk VI over het „Structureren van de onderneming” als hulpmiddel van het leiderschap (weer telkens in relatie gebracht met het type leider) komt m.i. het boek op zijn hoogtepunt. Verschillende waarheden, die ieder weet of althans denkt te weten, worden op zo’n heldere manier geformuleerd, dat zij soms als nieuwe vondsten aandoen. Het zou geen zin hebben om hiervan een paar voorbeelden te noemen, omdat zij — losgemaakt uit het betoog en het gehele kader waarin Horrington ze stelt — inderdaad niet méér zouden zijn dan „oude waarheden”.

De goed gekozen indeling van dit hoofdstuk bevordert mede de overzichtelijkheid van dit geheel en maakt het werk juist als algemene handleiding bijzonder waardevol.

Na dit hoogtepunt — als de voornaamste onderwerpen zijn besproken — verliest het boek iets van zijn boeiend karakter. Hoofdstuk VII bijv. (Vorming van managers) blijft wat beschrijvend van aard en de conclusies zijn wat te algemeen gehouden. Alleen de paragraaf over „vormende situaties” is meer uitgewerkt en kan worden vergeleken met het niveau van het boek in de voorafgaande hoofdstukken.

Hoofdstuk VIII (De arbeider als medewerker) is eveneens descriptief. In een zevental paragrafen geeft het een

Oriënterende cursus in de wiskundige statistiek te Rotterdam

De Raad van Beheer van het Mathematisch Centrum heeft besloten in september a.s. ook te Rotterdam te beginnen met een oriënterende cursus in de wiskundige statistiek. De cursus die ongeveer één jaar duurt, zal worden gegeven door Dr. C. van Eeden. Het cursusgeld, waarin zijn begrepen de kosten van de aan de deelnemers uit te reiken syllabus, bedraagt f. 10. De bijeenkomsten vinden plaats eenmaal per veertien dagen op een in overleg met de deelnemers te kiezen avond. Belangstellenden die aan de cursus wensen deel te nemen, wordt verzocht zich zo mogelijk vóór 1 augustus a.s. op te geven bij de administratie van het Mathematisch Centrum, 2e Boerhaavestraat 49, Amsterdam-O, met vermelding van de avonden in de week waarnaar hun voorkeur uitgaat. Zo spoedig mogelijk ontvangen zij nadere mededeling omtrent plaats en tijd van de cursus.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Voor de periode van 22 juni t/m 21 juli is het kasreservepercentage vastgesteld door De Nederlandsche Bank op 6, d.i. 1 pCt. lager dan in de thans lopende periode. Met ingang van 22 juli zal het huidige niveau evenwel worden hersteld.

Twee aspecten van deze maatregel vallen bijzonder op. In de eerste plaats het strikt tijdelijke karakter van de verlaging. En in de tweede plaats de „timing” van de aankondiging, geruime tijd voor de aanvang van de nieuwe periode.

Wat het eerste aspect betreft, de maatregel is erop gericht om de geldmarkt heen te helpen over de moeilijkheden die op 1 juli overwonnen moeten worden als er ca. f. 400 mln. op de $4\frac{1}{2}$ pCt. Staatslening 1959 moet worden gestort. Nadat de Schatkist reeds de mogelijkheid had geopend om de betaling desgewenst niet in contanten te verrichten maar door inlevering van per 16 en 30 juli vervallend schatkistpapier (hiervan staat bijna f. 500 mln. uit), heeft thans ook De Nederlandsche Bank de markt soelaas willen bieden.

Deze additionele steun zal mede daarom van pas komen, omdat mag worden aangenomen dat de bankbiljetten-circulatie zich op de stortingsdatum op een hoog niveau zal bevinden, niet alleen vanwege de ultimo, maar ook in verband met de vakantiebehoefte. Deze factor zal weliswaar ook in de volgende kasreserveperiode zijn invloed doen gelden, maar dan zullen er meer compenserende, verruimende factoren tegenover staan, zoals de kwartaalsuikerling ad ca. f. 275 mln. die de Staat 25 juli aan de gemeenten zal doen.

Wat de vorm betreft waarin de Bank de geldmarkt de helpende hand biedt, in principe zou deze bijv. ook die van de openmarktpolitiek of van het „stallen” van schatkistpapier (verkoop door de banken met beding van wederinkoop) hebben kunnen zijn. Gezien de omstandigheid dat de door de Staat verleende faciliteit juist betrekking heeft

goede typering van de verschillende kwaliteiten waarin men de arbeider uit een oogpunt van de leiding kan bezien en welke „behandeling” daarmee correspondeert. Deze typering is te aardig om haar niet even te noemen. Achtereenvolgens worden de arbeiders gezien als „kinderen van de patroon”, als werkers in dienst van de „homo economicus” (en dus als economische tegenspelers), als „onvolmaakte machines”, als „kiezeraars” (pionnen in een politieke machtsstrijd), als „objecten” van wetenschappelijk onderzoek, als medewerkers door taakintegratie en ten slotte als medewerkers door produktiviteitstoerekening.

De conclusie op blz. 164 — dat nl. het scheppen van een zekere mate van levensvervulling voor diegenen, die in de onderneming hun bestaan vinden niet kan worden bereikt langs de weg van steeds meer muziek onder het werk en steeds meer sociale voorzieningen, doch dat de werkelijke integratie van de arbeiders in de onderneming zich zal moeten afspelen in de vitale sfeer van het werk, alsook van de beloning en van het leiderschap (d.i. de wijze waarop het leiderschap over hen wordt uitgeoefend) — is weer een voorbeeld van simpele doch rake weergave van een „algemeen bekende wijsheid”.

Hoofdstuk IX brengt de nog overgebleven brokstukken, die overigens duidelijk in relatie staan met het hoofdprobleem van het boek — bijeen en heet dan ook terecht „Enige actuele problemen”. Deze capita selecta zijn op zich zeker lezenswaardig, doch vormen bepaald geen apotheose aan het eind van een goed werk; als zodanig hadden wij gaarne een soort panorama gezien, waarin belangrijke verworven inzichten in een synthese zouden zijn bijeengebracht.

De slotconclusies op blz. 192 — nl. dat de reeds begonnen toenadering tussen sociale wetenschappen en organisatie-leer met kracht moet worden voortgezet, teneinde onze kennis omtrent hetgeen zich in de onderneming afspeelt te vergroten, en vervolgens dat in het bijzonder meer en bewuster aandacht moet worden besteed aan het leiderschap in zijn vele vormen en vooral aan de vorming van toekomstige industriële leiders — sluiten bepaald niet aan op de lijn, zoals die in de laatste hoofdstukken is doorgetrokken en hebben op deze wijze dan ook niet het kader gekregen dat zij verdienen.

Indien ik mijn eindoordeel moet samenvatten, zou ik willen zeggen, dat het boek „Leiderschap en organisatie in de Nederlandse onderneming” een waardevolle bijdrage is op verschillende vakgebieden.

Daarenboven betekent het voor studenten een degelijke en theoretisch gefundeerde praktijkleer over de organisatie van de onderneming en over het top-management, en voor de praktijkmensen een „praktische theorie”. Voor leiders en aspirantleiders van het industriële bedrijfsleven is het een waardevolle gids van op praktische ervaring en theoretisch inzicht gebaseerde nuttige aanwijzingen en conclusies. Aan al deze categorieën en personen beveel ik deze studie dan ook sterk ter lezing aan.

Heerlen.

A. C. J. ROTTIER, ec. drs.

Leeft met Uw tijd mee!

Leest de „E.-S.B.”

op het inleveren van schatkistpapier, kwamen deze methoden waarschijnlijk minder in aanmerking dan het thans gevolgde systeem. Niettemin kan men zich afvragen of het eigenlijk wel in overeenstemming is met de aard van het kasreserve-stelsel dit te bezigen voor het overbruggen van tijdelijke krapteperioden.

Een ander opvallend aspect van de verlaging is, dat de aankondiging reeds tamelijk lang voor het aanbreken van de nieuwe periode heeft plaats gevonden. Het is moeilijk hiervoor een verklaring te vinden. Zou men hebben willen voorkomen dat de banken meer dan nodig is tot het repatriëren van buitenlandse beleggingen zouden overgaan? Dat het deviezenreservoir van de handelsbanken langzamerhand een respectabele omvang heeft aangenomen blijkt uit de door de Bank gepubliceerde gegevens met betrekking tot de representatieve handelsbanken. In april blijkt hun deviezenvoorraad met f. 100 mln. te zijn toegenomen. In de eerste vier maanden van 1959 heeft de stijging ruim f. 450 mln. — tot een niveau van netto f. 528 mln. — bedragen.

De kapitaalmarkt.

De berichten over de Amerikaanse (hoog)conjunctuur blijven onverdeeld gunstig. De werkloosheid is in mei weer flink gedaald, de investeringen in vaste activa en in voorraden stijgen, de kooplust van het publiek, alsmede de bereidheid om zich dienovereenkomstig in de schuld te steken, nemen toe. Dit alles vermocht niet te verhinderen, dat de stemming in Wall Street nerveus is geweest, getuige de aanzienlijke koersfluctuaties, die per saldo op een lichte koersdaling zijn uitgelopen.

Dezelfde constellatie heeft men in de verslagweek op het Damrak kunnen aantreffen. Ook hier schommelden sommige aandelenkoersen van de ene dag op de andere met enkele tientallen punten.

In de obligatiesector bleef de jongste staatslening beneden de emissiekoers. Overigens moet de storting op deze lening nog plaatsvinden en wel op 1 juli a.s. Meer dan een maand is er gelegen tussen de inschrijvings- en de stortingsdatum; een zo groot interval is bij een marktsituatie zoals die ten tijde van de inschrijving bestond a.h.w. een invitatie aan de premiejagers om zonder een cent eigen geld een belang bij de obligaties te nemen. Ziehier één van de oorzaken van het verschijnsel dat het bedrag waarvoor op een lening wordt ingeschreven bepaald geen zuivere maatstaf is voor de reële plaatsingsmogelijkheid.

Vóór de emissie van de jongste staatslening zag het er naar uit dat de rentegamma-barrière zou worden doorbroken, zodat het zonder nadere maatregelen van de Regering met de centrale financiering door de Bank voor Nederlandsche Gemeenten gedaan zou zijn geweest. De lichte stijging van de rentestand die sedertdien heeft plaats gevonden heeft dit moment weer verder weggebracht.

Blijkens het jaarverslag van de B.N.G. heeft deze instelling in het kader van de centrale financiering in 1958 f. 1.542 mln. op de kapitaalmarkt opgenomen. Doordat er nog een potje was van vorig jaar, is er een nog groter bedrag aan de gemeenten doorgegeven, t.w. f. 2.030 mln. Ter vergelijking diene dat de gemeenten rechtstreeks ca. f. 320 mln. op de kapitaalmarkt hebben geleend. Behalve voor financiering van onderhanden en aangevangen kapitaalwerken, zijn deze bedragen gebezigd voor de consolidatie van vlottende schuld. Eind 1958 kwam nog f. 816 mln. voor consolidatie in aanmerking, d.i. f. 766 mln. minder dan een jaar tevoren. Tijdens het eerste kwartaal van 1959 is er nog ca. f. 176 mln. geconsolideerd.

De Nederlandse levensverzekeringsmaatschappijen hebben, wat het binnenlandse bedrijf betreft, in het 1e kwartaal 1959 f. 191,5 mln. (v.j. f. 195,8 mln) meer ontvangen aan premieën en koopsommen dan zij aan begunstigen hebben uitgekeerd. In dezelfde periode zijn hun beleggingen met f. 204 mln. toegenomen tot f. 7,1 mrd. Voor bijna de helft komt deze stijging voor rekening van de onderhandse leningen.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1959	5 juni 1959	12 juni 1959
Algemeen		255	299	291
Internat. concerns		375	434	422
Industrie		174	219	211
Scheepvaart		151	153	151
Banken		138	166	166
Indon. aand.		103	127	127

Aandelen		2 jan. 1959	5 juni 1959	12 juni 1959
Kon. Petroleum	f. 183,20	f. 164,60	f. 160,65	
Unilever	452	581½	568½	
Philips	493%	668%	633	
A.K.U.	262	348%	349½	
Kon. N. Hoogovens	341	524	509½	
Van Gelder Zn.	193	244%	234	
H.A.L.	158½	148%	159	
Amsterd. Bank	253½	285	290	
Ver. H.V.A. Mij-en	131½	148%	153½	

Staatsfondsen		2 jan. 1959	5 juni 1959	12 juni 1959
2½ pCt. N.W.S.		59%	63	59
3½ pCt. 1947		90	92½	92½
3½ pCt. 1955 I		87½	88	88½
3 pCt. Grootboek 1946		88½	90½	90½
3 pCt. Dollarlening		90½	91½	92
4½ pCt. Nederland 1958		99½	100½	100½

Diverse obligaties		2 jan. 1959	5 juni 1959	12 juni 1959
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI		90½	93	94
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III		91½	87%	86%
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen		89	91½	92½
3½ pCt. Philips 1948		95	96%	96%
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank		83½	88	88
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957		110	111%	112

New York		2 jan. 1959	5 juni 1959	12 juni 1959
Aandelenkoersgemiddelde				
Dow Jones Industrials		588	645	627

M. P. GANS.

STATISTIEKEN

PRODUKTIE-INDEXCIJFERS ¹⁾ (1953 = 100) ²⁾

Omschrijving	Jaar-gemiddelden		dec.	jan.	febr.	dec.	jan.	febr.
	1957	1958	1957	1958	1958	1958	1959	1959
Aantal arbeidsdagen ³⁾ ..	23½	23½	22	24	22	23	23½	22
Algemene indexcijfers van de nijverheid ⁴⁾ ..			116	122	113	126	126	121
Algemene produktie-index ..	126	126	116	122	113	126	126	121
Idem, gecorrigeerd voor seizoen en lengte van de maand ⁵⁾ ..			123	124	124	129	130	133
Indexcijfers per bedrijfsklasse:								
Bouwmateriaal en aardewerk ..	122	114	108	108	94	104	97	86
Chemische nijverheid (excl. aardolieprodukten) ..	133	136	131	139	127	131	139	135
Leder- en rubbernijverheid ..	123	120	106	122	113	125	134	123
Mijnbouw ..	105	110	100	113	99	104	116	105
Metaalnijverheid ..	137	138	120	133	125	129	140	141
Papierindustrie ..	130	129	108	129	116	131	145	131
Textielnijverheid ..	112	108	103	112	105	109	113	105
Gas, elektriciteit en water ..	138	141	159	163	140	159	166	153
Voedings- en genotmiddelenindustrie ..	116	118	114	106	97	129	103	96

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ De wegingscijfers hebben betrekking op 1949.

³⁾ Onder arbeidsdagen worden verstaan alle dagen, met uitzondering van de zondagen, nieuwjaarsdag, 2e Paasdag, Hemelvaartsdag, 2e Pinksterdag en de beide Kerstdagen. Zaterdagen zijn als halve dagen geteld.

⁴⁾ Exclusief bouwnijverheid.

⁵⁾ Zie voor de berekeningswijze Statistische en econometrische onderzoeken, 4de kwartaal 1958.

IN- EN UITVOER ¹⁾
(waarde in miljoenen guldens)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkings- percentage	
	mei	jan.- mei ²⁾	mei	jan.- mei ²⁾	mei	jan.- mei ²⁾
1938	112	119	84	85	75	71
1936	1.138	1.115	933	890	82	80
1937	1.478	1.350	997	944	67	70
1958	1.152	1.123	1.015	970	88	86
1959	1.128	1.178	1.089	1.056	97	90

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ Maandgemiddelde.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

N. V. GEBR. D. SCHUITEMA

GROOTHANDEL IN LEVENSMIDDELEN — VRIJWILLIG FILIAAL-BEDRIJF CENTRA

zoekt ter opleiding tot staffunctionaris een aantal

JONGE ACADEMICI (economie)

Voor de uitbouw van ons bedrijf hebben wij in de toekomst behoefte aan een aantal commercieel ingestelde academici, die in de loop der jaren bij gebleken geschiktheid staffuncties kunnen innemen.

Het is de bedoeling, dat eventuele gegadigden na een opleidingsperiode gedurende langere tijd op de verschillende hoofdafdelingen van het bedrijf werkzaam zijn, teneinde een zo all-round mogelijke ervaring op te doen.

Met de hand geschreven brieven te richten aan de directie van bovengenoemde firma, Herman Heijermansweg 20, Amsterdam-Z.

Mr. A. F. M. de Kok

GRAFOLOGISCH
ADVISEUR

Prins Hendrikstraat 20
Den Haag

Blijf bij!

Leest „E.-S.B.”

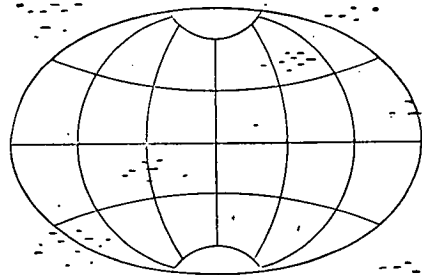
**CONTROLS MAATSCHAPPIJ
EUROPA N.V.**

(dochtermaatschappij van de Controls Company of America, Illinois) te Nijmegen zoekt in verband met sterke expansie van het bedrijf een

JONGE ECONOOM

die wordt toegevoegd aan de comptroller. Hij krijgt enerzijds een taak op het terrein van de interne accountancy; na grondige inwerktijd zal hij in dit verband onder meer contact onderhouden met het accountantsbureau van het concern in Parijs. Anderzijds zal hij zich moeten inwerken op het terrein van administratieve organisatie, de juistheid van procedures en methoden nagaan en speciale onderwerpen als kostprijsberekeningen, voorraad-controlesystemen in studie nemen. Goede beheersing van tenminste de Engelse taal is vereist. Kandidaten zullen eventueel worden uitgenodigd voor een psychologisch onderzoek.

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brieven met volledige inlichtingen over leeftijd, opleiding en praktijk en vergezeld van een recente pasfoto voor 6 juli a.s. aan de **Nederlandsche Stichting voor Psycho-techniek**, Wittevrouwenkade 6, Utrecht, onder nummer E.S.B. 45032.

Over de gehele wereld

reiken onze verbindingen in het internationale handels- en betalingsverkeer. Daardoor kunnen wij U een uitgebreide *handelsvoorlichting* verschaffen voor de ontwikkeling van Uw exportplannen en de uitvoering van Uw buitenlandse transacties.

DE TWENTSCHE BANK

Uw financiële raadsman

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C. tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering

GEMEENTE HEERLEN

Bij de Gemeentebedrijven, omvattende Distributiebedrijven voor Elektriciteit, Gas en Water en Productiebedrijf, is vacant de functie van:

Hoofd van de algemene en administratieve dienst

Vereist wordt ruime kennis en ervaring in de behandeling van bedrijfseconomische en administratieve problemen, commerciële aanleg en het vermogen om leiding te geven aan het administratieve personeel.

Salariëring nader overeen te komen; het Verplaatsingskostenbesluit is van toepassing.

Uitvoerige sollicitaties, vergezeld van een recente pasfoto, te richten aan Burgemeester en Wethouders binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad.

R. S. STOKVIS & ZONEN N.V.

Heiman Dullaertplein 3 - Rotterdam

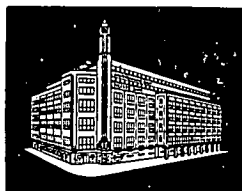
vraagt voor spoedige indiensttreding als medewerker op haar Directie-
Secretariaat een jonge

meester in de rechten

met tenminste enige jaren praktijk in het bedrijfsleven.

Gegadigden dienen naast gedegen juridische kennis over commercieel gevoel en grondige kennis der moderne talen te beschikken, belangstelling te hebben voor bedrijfseconomische problemen en in staat te zijn op prettige wijze contact met hoger en lager geplaatste functionarissen in het bedrijf te onderhouden.

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven sollicitaties met volledige gegevens en recente pasfoto te richten aan afdeling Personeelszaken, postbus 426, Rotterdam.

Amsterdamsche Bank

Geconsolideerde Maandstaat per 31 MEI 1959

Debet		Credit	
Kas, kassiers en daggeldleningen	f 141.677.150,57	Kapitaal	-f 90.010.000,—
Nederlands schatkistpapier	„ 627.331.703,39	Reservefonds	„ 49.000.000,—
Ander overheidspapier	„ 96.996.375,—	3 pCt. Deposito-obligatiën per 1962	„ 25.000.000,—
Wissels	„ 111.268.854,33	Deposito's op termijn	„ 387.217.070,25
Bankiers in binnen- en buitenland	„ 139.267.621,60	Crediteuren	„ 1.330.916.466,53
Effecten en syndicaten	„ 50.114.493,59	Geaccepteerde wissels	„ 34.604.458,58
Prolongatiën en voorschotten tegen effecten	„ 91.638.869,33	Door derden geaccepteerd	„ 1.270.768,04
Debiteuren	„ 701.799.484,08	Overlopende saldi en andere rekeningen	„ 57.255.142,57
Deelnemingen (incl. voorschotten)	„ 15.179.353,08		
Gebouwen, safe-inrichtingen en inventarissen	„ 1,—		
	<u>f 1.975.273.905,97</u>		<u>f 1.975.273.905,97</u>

CENTRAAL BEHEER

Singel 126-130, Amsterdam-C.

ONDERLINGE VERZEKERINGEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN

WET-RISICO

- a. Bedrijfs-w.a.-verzekering.
- b. Motorvoertuigverzekering (casco en w.a.)

w.a.-dekking voor alle motorvoertuigpolissen f. 500.000,- per gebeurtenis.
- c. Ongevallenverzekering voor inzittenden van personen-auto's.

BRAND-RISICO

Brand- en bedrijfsschadeverzekering.

Belangrijke besparingen op de tariefpremie voor industriële risico's.

Verzekerd bedrag 2 miljard gulden.

MOLEST-RISICO

- a. Molestverzekering ingeschreven bedrag ruim 7 miljard gulden.
- b. Stormverzekering verzekerd bedrag ruim 1 miljard gulden.

PENSIOEN-RISICO

Ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering van werknemers. Verzekerd bedrag 1 miljard 150 miljoen gulden.

Belegd vermogen 250 miljoen gulden.

Bij het 50-jarig bestaan van Centraal Beheer (januari 1959) is een gedenkboekje „Het hechte huis dat zelf-doen bouwde” uitgegeven. Exemplaren van dit gedenkboekje worden voorzover voorhanden op aanvraag gaarne toegezonden.

**De
Westeuropese katoenindustrie
en de
nieuwe marktvormen**

door

Dr. W. T. Kroese

Deze publikatie is mede mogelijk gemaakt door het Economisch Instituut voor de Textielindustrie en de Vereniging Katoen-, Rayon- en Linnenindustrie

Bijlage bij „Economisch-Statistische Berichten” van 17 juni 1959

De Westeuropese katoenindustrie en de nieuwe markt vormen ¹⁾

I. Inleiding.

Nu wij de wording van de Europese Economische Gemeenschap allengs werkelijkheid zien worden, is het begrijpelijk, dat velen zich afvragen hoe het de verschillende bedrijfstakken in het zgn. Kleine Europa zal vergaan.

Dat in dit verband door de Nederlands-Duitse Kamer van Koophandel direct aandacht wordt geschonken aan de katoenindustrie is toe te schrijven aan de belangrijkheid van deze nijverheid. Binnen de O.E.E.C.-gemeenschap geeft zij immers aan ruim 1 mln. mensen werk. In de totale textielindustrie is het aantal tewerkgestelden zelfs 3 mln. of 12 pCt. van allen, die in West-Europa industriële arbeid verrichten. Met de confectie en aanverwante industrieën tezamen wordt het cijfer van de arbeidsbezetting niet minder dan 5 mln. ²⁾

Wil men zich met vrucht wijden aan de moeilijke taak een toekomstbeeld voor de katoenindustrie te vormen, dan dient men allereerst het ontstaan en de ontwikkeling van deze bedrijfstak tot op de huidige dag te schetsen. De problemen van nu kunnen dan worden begrepen, wanneer men het karakter van de industrie grondig heeft leren kennen.

Om dit te bewerkstelligen zullen wij in gedachten tot ver over de grenzen van West-Europa moeten gaan. Eerst daarna kunnen wij ons aan de nadere detaillering van de problematiek der zes landen van de E.E.G. zetten. Dit met name waar het gaat om de mogelijkheden te peilen, die deze nieuwe markt vorm ons kan bieden.

Dat er gunstige vooruitzichten zijn, verwachten wij aan de hand van cijfers en door een enkele beeldgrafiek te kunnen aantonen. Daarbij beseffen wij wel degelijk, dat veel van datgene wat wij straks zullen behandelen voor het overgrote deel nog tot het domein der theoretische beschouwingen behoort.

Toch is het goed een poging te wagen de toekomstmogelijkheden te kwantificeren. De harde werkelijkheid, de dagelijkse strijd tegen storende invloeden van buiten af, houdt ons nl. zo zeer bezig, dat wij ons te weinig tijd gunnen af en toe eens afstand te nemen; wij verzuimen daardoor het lokkend perspectief te signaleren, dat toch wel degelijk bestaat. Als wij ons, in een ander uiterste vallend, uitsluitend tot de bestudering van het niet ongunstige verdere toekomstbeeld zouden beperken, zou dit weer leiden tot een ontvluchten van de werkelijkheid. De gevaren, die ons dagelijks en in de naaste toekomst zullen omringen, laten zich nu eenmaal niet wegdromen.

Daarom is het gewenst deze beschouwingen over de toekomstige ontwikkeling af te ronden door het noemen van enkele voorwaarden, waaraan op korte termijn moet worden voldaan, wil onze bedrijfstak zijn belangrijke rol in West-Europa blijven vervullen.

¹⁾ Een studie voor een voordracht, te houden voor de Nederlands-Duitse Kamer van Koophandel in Enschede, dd. 18 juni 1959.

²⁾ The Textile Industry in Europe, O.E.E.C., februari 1956, Paris.

II. De huidige positie van de Westeuropese katoenindustrie in het internationale bestel.

Het ontstaan en de onstuimige ontwikkeling van de katoenindustrie in Lancashire geldt nog steeds als het klassieke voorbeeld van de eerste industriële revolutie. De landen van het Europese Continent en de New England States van Noord-Amerika volgden in het begin van de 19de eeuw dit voorbeeld.

Tot de eerste wereldoorlog gaf de Westeuropese katoenindustrie, een veredelingsindustrie bij uitstek, de toon aan op de internationale weefselmarkt.

Na 1914/1918 was het Japan, dat zijn intrede deed in het strijdperk. De katoenindustrie van Osaka kwam, zag en overwon op economisch gebied tot het land van de Rijzende Zon politiek struikelde.

India, en tot op zekere hoogte ook Pakistan, volgden na de tweede wereldoorlog in de voetsporen van Japan. De katoenindustrie van het Voor-Indische subcontinent deed voor dit territoir de balans van netto-importeurs naar netto-exporteurs overslaan.

De rol van de beide Aziatische producenten is echter fundamenteel verschillend. Het grondstofarme Japan bleef het land van de veredelingsindustrie, zij het dat de produktie zich aldaar verplaatste van de grove naar de middelzware en fijne weefsels.

India, dat Japan in de goedkope soorten wegdrong, was daarentegen de voorloper in een geheel nieuwe ontwikkeling: de gang van de verwerkende industrie naar de grondstofvoortbrenging. Een verschijnsel, dat zich ook elders in Azië (Pakistan), Afrika (Egypte) en Latijns-Amerika (Mexico en Brazilië) voordeed.

De geleidelijke teruggang van de Noord-Atlantische katoenindustrie en de opkomst van de produktiecentra in Azië en Latijns-Amerika zijn terug te vinden in de vergelijkende cijfers van de verschillende *spincapaciteiten* (bijlage 1) ³⁾.

Plaatsen we hiernaast de *produktiecijfers* dan blijkt, dat in West-Europa weliswaar het kwantum der katoenweefsels vermindert, doch de produktie van rayon en gemengde weefsels deze achteruitgang voor een groot deel weer teniet doet.

Wat de Verenigde Staten betreft ziet men hoezeer een inkrimpen van het produktiepotentieel door het werken met twee en drie ploegen met een grote krachtsinspanning kan worden opgevangen.

Ten slotte valt op te merken, dat men niet alleen in de grondstofarme landen maar ook juist in de Verenigde Staten tot verwerking van rayon en synthetische garens en vezels overgaat (zie bijlage 2).

Het meest sprekende beeld voor alle verschuivingen krijgt men nog bij het vergelijken van de *exporten van katoenen, rayon en gemengde weefsels*, zoals deze door ons

³⁾ Teneinde het volgen van de inleiding of het lezen van de tekst niet te bemoeilijken worden de verklarende grafieken tijdens het houden van de voordracht besproken respectievelijk de tabellen in een aantal bijlagen verwerkt.

tot 1958 werden bijgewerkt (zie bijlage 3). De uitvoer vanuit West-Europa daalt voortdurend. Japan heroverte de grote plaats, die het vóór de tweede wereldoorlog innam; de laatste tijd vooral dank zij de handel in rayon en gemengde weefsels. Daarnaast nemen de exporten van India en relatief meer nog die van de kleinere producenten sterk toe.

In grote trekken kan de positie van de Westeuropese katoennijverheid worden gekenschetst als een industrie, die zich enerzijds kwantitatief verhoogt, anderzijds geleidelijk aan op een meer hoogwaardige productie oriënteert. Daarbij wordt niet alleen de verwerking van katoen maar ook van rayon en alle overige synthetische vezels ter hand genomen.

Internationaal bezien vindt deze tendens onder andere haar weerslag in een steeds meer *inkrimpende wereldmarkt*; zowel relatief als kwantitatief (zie bijlage 4) ⁴⁾.

De grote opkomst van de rayon, de polyamide-, de polyester- en de acrylnitril-vezels komt tot uiting in een vergelijking van de *wereldproductie van deze vezelsoorten* met katoen en wol. En toch blijft katoen nog altijd 2/3de van het verbruik van de belangrijkste vezels uitmaken (zie bijlage 5)!

Tot dusverre werd de Westeuropese katoenindustrie in alle berekeningen als één homogene eenheid opgenomen. Hoewel insiders weten, dat van een gelijke verdeling van de spin-, weef- en finishcapaciteit over de verschillende landen geen sprake is, zal toch menigeen bij een nadere detaillering verbaasd staan te kijken bij het constateren van de grote onderlinge verschillen, die wij nu zullen opsporen.

III. De onderlinge verhoudingen in de Westeuropese katoenindustrie.

Zolang Engeland en het Continent in het recente verleden de rol van 's werelds kleermaker konden vervullen, was de relatief grote productiecapaciteit in onze contreien verantwoord. Zij leverde een belangrijke bijdrage in de betalingsbalans en gaf rendabel werk aan honderdduizenden. Door de zojuist geschetste ontwikkeling wordt de Westeuropese katoenindustrie heden ten dage geconfronteerd met het alles overheersende vraagstuk van de surpluscapaciteit. Een situatie, die maar al te vaak leidt tot een industrieel pessimisme, waarin soms onnodig, soms zeer voorbarig, moeizaam verworven stellingen worden prijsgegeven.

Een van de eerste wapenen waarnaar men, mits door een offensieve geest geleid, zal grijpen, is een nieuwe grondstof. Op het toenemen van het verwerken der nieuwe vezels wezen wij reeds.

Hiermee gepaard gaat meestal een modernisering van het machinepark. Bij de nadere detaillering van de *Europese spincapaciteit* zullen wij de gelegenheid krijgen de liquidatie van de vernuftige doch inmiddels sterk verouderde mule-spindles aan te geven (zie bijlage 6).

De teruggang in het spillenaantal is overigens niet overal in dezelfde mate te constateren. In Zuid-Europa kan zelfs nog van een expansie worden gesproken.

Het meest geprononceerde beeld van de contractie vinden wij echter — als steeds — bij Engeland. Uit het grote aantal mule-spindles (12 mln.!), dat daar thans nog aanwezig is, blijkt overigens, dat Engeland nog lang niet aan het eind

⁴⁾ Dit verschijnsel werd meer uitvoerig beschreven in: „Past, Present and Future of the Cotton Industry (1904-1954)”. Dr. W. T. Kroese, Manchester, 1954. Voor de Nederlandse tekst zie bijlage bij „E.-S.B.” van 26 mei 1954.

van het inkrimingsproces toe is. Terecht sprak Winterbottom verleden jaar dan ook van de noodzaak van een vrijwel totale liquidatie van deze verouderde apparatuur ⁵⁾.

Ongetwijfeld zal het tempo, waarin de *scrapping* der spullen in Lancashire ter hand wordt genomen, aanmerkelijk worden versneld door de steun, die de Engelse Regering kort geleden aan dit streven toezegde ⁶⁾. Op het ogenblik verwacht men in spinnerskringen, dat ten minste 8 à 10 mln. spullen onder de slopershamer zullen sneuvelen. Eerst daarna zal de Regering bereid zijn ook nog gelden voor de modernisering ter beschikking te stellen. Na een zeer lange periode van aarzeling, die ten detrimente van de industrie werkte, heeft men in Engeland dus eindelijk doorgetast.

De geleidelijk voortgaande modernisering van de Europese industrie blijkt ook bij het naast elkaar zetten van de *capaciteitscijfers der weverijen*. Vergelijken wij de gegevens uit de periode vóór de crisis der jaren dertig met de huidige cijfers, dan valt direct in het oog hoe moeilijk wederom de gang van de industrie in Lancashire is geweest. Verder blijkt hoezeer Frankrijk, Italië en West-Duitsland de toon aangeven in de E.E.G. Nederland en België volgen in belangrijkheid als onderling vrijwel gelijkwaardige partners. Ten slotte zien wij, hoe alle landen doende zijn hun machinepark te automatiseren (zie bijlage 7).

Nu moet men zich van de scherpte van het beeld, dat door deze cijfers wordt gevormd, geen al te grote voorstelling maken. Een aanbouwautomaat van een verouderd type is immers bij lange na niet te vergelijken met een modern automatisch weefgetouw, om van een Sulzer-machine nog in het geheel niet te spreken. En toch worden al deze heterogene elementen samengebracht onder één begrip: automatisering.

Om misverstanden te voorkomen dient hier ten overvloede te worden opgemerkt, dat automatisering niet altijd het enig zaligmakende middel voor modernisering behoeft te zijn. Bepaalde produktiemethoden in de sector der variabele fantasie-weverijen zijn vooralsnog zeer wel denkbaar zonder het gebruik van automaten. Ditzelfde geldt voor sommige „specialities”.

Uit een analyse van de *produktiecijfers* spreekt wederom hoe de voortbrenging van katoenen weefsels in Engeland terugloopt (zie bijlage 8). Opvallend is echter, dat vrijwel alle overige Westeuropese producenten met een geslonken doch meer moderne apparatuur relatief meer produceren dan voorheen. Het verschil tussen de voor- en de na-oorlogse productie van Duitsland is uit den aard der zaak terug te voeren op het capaciteitsverlies van belangrijke Oostduitse centra.

Het meest dramatisch komt de karakterwijziging van de Europese katoenindustrie tot uiting in de *exportgegevens* van Engeland. Vlak voor de eerste wereldoorlog bereikte Lancashire het trotse record van een export van 7.000 mln. yards katoenen manufactures. Op het ogenblik is deze uitvoer teruggevallen tot een niveau van 6 à 7 pCt. (zie bijlage 9). Wel dienen wij te bedenken, dat de goedkope

⁵⁾ In Harrogate — oktober 1958 — raamde W. T. Winterbottom, dat Engeland kon volstaan met een capaciteit van ca. 6 mln. spullen (hoofdzakelijk ringspinnen, werkende in twee ploegen). Een berekening, die door Robson (The Cotton Industry in Britain) grotendeels werd bevestigd.

⁶⁾ Op 23 april 1959 maakte de Regering bekend, dat zij bereid was voor een bedrag van £ 30 mln. steun te verlenen aan de katoenindustrie in Lancashire. Gedurende vijf jaar zou 2/3de van de kosten worden gedragen, die gepaard gaan met de „scrapping” van productiecapaciteit. Daarna zou voor 1/4de in de modernisering der industrie worden bijgedragen.

katoentjes uit de jaren 1912/1913 een volmaakt ander cachet hadden dan de hoogwaardige weefsels, die thans worden geëxporteerd.

De overige grote Westeuropese exporteurs konden zich na de tweede wereldoorlog goed herstellen. Alleen Italië bleef gebukt gaan onder het verlies van belangrijke historische afzetgebieden.

Tijd en plaatsruimte gebieden ons dit overzicht te beperken. Zouden wij dieper ingaan op de structuur der vijf nationale katoenindustrieën van de E.E.G., dan zou het totale beeld nog meer dat van één kaleidoscoop benaderen.

Wat de wefelselimporten betreft zijn het bijv. — naast Engeland — speciaal West-Duitsland en de Benelux, die verantwoordelijk zijn voor een sterke stijging van de invoer. Het betreft hier voornamelijk ruwdoekpartijen — grotendeels van overzeese herkomst — die ter veredeling voor re-export-doeleinden worden aangevoerd ⁷⁾.

Als wij daarnaast de *apparatuur* bestuderen dan zien wij grote verschillen in de gemiddelde bedrijfsgrootte der ondernemingen. Nemen wij de *arbeidersbezetting* onder de loep dan blijkt de invloed van de vrouwelijke arbeidster in de Zuidelijke landen aanmerkelijk groter te zijn dan in Noord-Europa (zie bijlage 10).

Het zijn blijken van grote onderlinge verschillen; even zovele bewijzen ook van de grote problemen, welke voor ons opdoemen nu wij aan de wieg staan van de eenwording in een der eerste nieuwe marktvormen.

Het proces van de aanpassing der capaciteiten aan de vraag is nog niet ten einde. Een globale becijfering leert ons, dat de spin- en weefcapaciteit in de Verenigde Staten, uitgedrukt per inwoner, ongeveer gelijk is aan de capaciteit in de E.E.G.-landen. Het verbruik van katoen per hoofd is in de Verenigde Staten echter ruim het dubbele (zie bijlage 11). Een andere becijfering zegt ons, dat West-Europa de textielconsumptie in dat deel van de wereld met 15 pCt. moet doen toenemen voor het geval de overzeese export ineen zou schrompelen ⁸⁾. Er is dus nog alle reden voor inkrimping.

Met de technische contractie enerzijds en de commerciële expansie anderzijds gaat de modernisering van het machinepark gelijk op. In het O.E.E.C.-rapport: *The Future of the European Cotton Industry* ⁹⁾, berekenden de experts, dat de katoenindustrie van Europa in het komende decennium rond \$ 220 mln. per jaar zou dienen te investeren. Een cijfer, dat wij alleszins acceptabel achten.

Het zijn dus wel enorme bedragen, die nodig zijn om modern te blijven. Investerings, die per arbeider soms 10 soms 20 en meer malen eisen dan het vooroorlogse bedrag ¹⁰⁾.

Het is in dit verband verblijdend te mogen constateren, dat de industrie zich sedert de tweede wereldoorlog reeds enorme opofferingen heeft getroost. Zelfs blijkt zij bereid het aanpassingsproces aan de nieuwe structurele verhoudingen in versneld tempo te doen verlopen. Welke zijn dan

⁷⁾ Zouden wij ook nog de concentrische en de excentrische landen in onze beschouwingen opnemen, dan valt te constateren, dat Scandinavië een historisch importgebied is gebleven. In de katoenproducerende landen — Griekenland en Turkije — nemen de importen af door de opkomst van de nationale produktie.

⁸⁾ Afzetvergroting van textielprodukten, Dr. H. J. Kuhlmeijer; Nederlandse Textieldagen, Arnhem 1959. Zie ook „E.-S.B.” van 3 juni 1959.

⁹⁾ Parijs, juli 1957.

¹⁰⁾ *The Cotton Industry of Western Europe in a changing world*, Dr. W. T. Kroese, Manchester 1958.

toch wel de perspectieven, die dit vertrouwen op de toekomst rechtvaardigen? Waarom wordt het industriële pessimisme, dat meestal aan het bestaan van een teveel aan apparatuur verbonden is, zo zeer naar de achtergrond gedrongen?

IV. De vooruitzichten der nieuwe marktvormen.

Een der voornaamste problemen, waarvoor de Westeuropese katoenindustrie zich ziet gesteld, is wel: hoe het beste de bestaande surpluscapaciteit op te vangen. Alleen als dit bereikt kan worden, is optimisme gerechtvaardigd.

Het meest vergelijkbare land voor West-Europa is Noord-Amerika. Geen wonder dan ook, dat men voor de oplossing van dit vraagstuk in eerste instantie naar de Verenigde Staten pleegt te kijken.

Uitgaande van de status quo is het allereerst interessant *het vezelverbruik per hoofd van de bevolking* te vergelijken. Daaruit blijkt, dat de Verenigde Staten in 1957 10,2 kg katoen en 4,2 kg rayon per hoofd consumeerden. De gemiddelde verbruikscijfers voor West-Europa lagen toentertijd op 4,9 kg katoen en 2,6 kg rayon (zie bijlage 12).

Hoewel dit reeds een kleine vooruitgang sedert 1938 betekent — vóór de wereldoorlog werd in Europa resp. 4 kg katoen en 1,4 kg rayon verbruikt — lijkt het in vergelijking tot de Verenigde Staten toch mogelijk bij ons meer textielgoederen af te zetten ¹¹⁾.

Nu zijn de verhoudingen, waaronder men in de „spending nation” met haar groot gelijkgeschakeld verbruikspatroon leeft, zeer sterk verschillend van onze markt. Een van de meest kenmerkende contrasten is de grote versnippering in nationale Europese deelmarkten, elk met een afwijkend regime van in- en uitvoerrechten, fiscale lasten en sociale verhoudingen. Begrijpelijk, dat de wens naar een afschaffen van veel dezer irrealen, in de sfeer der geografische beperktheid ook wat ouderwets aandoende toestanden, ingang vond, zodra de tweede wereldoorlog werd beëindigd.

Een der eerste pogingen tot het scheppen van een groter afzetgebied werd ondernomen door de reeds bestaande Belgisch/Luxemburgse eenheid en Nederland ¹²⁾. In verhouding tot de huidige pogingen om grotere marktvormen te verkrijgen was de Benelux relatief een klein experiment. Het loont echter de moeite na te gaan, welke resultaten in onze textielsector werden behaald.

Sedert 1949 nam de *textielhandel tussen België en Nederland*, uitgaande van het basisjaar 1949, in gewichtskwantum gemeten toe met 129 pCt. Dit cijfer is geenszins een slotakkoord. Evenmin is het een eenzame topprestatie, zoals uit het verloop der laatste 8 à 9 jaren blijkt (zie bijlage 13). Al met al biedt dit praktijkbeeld dus een rooskleurig perspectief.

Welke zijn vervolgens de vooruitzichten voor de grote nieuwe marktform, de Europese Economische Gemeenschap? In de vele beschouwingen, die de laatste jaren gewijd zijn aan de mogelijkheden, die daardoor worden gevormd, is zelden een poging gedaan de toekomstige afzet op het gebied van de textiel te kwantificeren. Meestal blijft het bij enkele betrekkelijk vage aanduidingen.

Begrijpelijk, want het is niet zo eenvoudig met een concreet cijfer voor de dag te komen. Wij onderschatten de bezwaren, die aan een toekomstpeiling kleven, geenszins.

¹¹⁾ Het verschil in vezelverbruik tussen de Verenigde Staten en Europa ligt ten dele in de industriële sector.

¹²⁾ Hiertoe werd reeds op 5 september 1944 in Londen besloten.

Toch menen wij, dat het zijn nut heeft onder het nodige voorbehoud een voorspelling te doen.

Dank zij het feit, dat ons enkele recente berekeningen ter beschikking stonden¹³⁾, zullen wij nu het stijgingspercentage van het kledingverbruik per hoofd van de bevolking in West-Europa in de komende 15 jaren ramen. Hierbij gelden de volgende overwegingen.

Allereerst is rekening gehouden met *een toeneming van de bevolking*. Met het jaar 1970 als eindpunt voor ogen — het moment waarop de E.E.G. ten volle zal functioneren — menen wij met een cijfer van 7½ à 8 pCt. niet veel bezijden de waarheid te zijn (zie bijlage 14).

Vervolgens: de stijging van het reële inkomen per hoofd van de bevolking. Bij constante prijzen wordt deze in een periode van 15 jaar — dus bijv. van 1955 tot 1970 — geraamd op 45 pCt.

In welke mate nu deze stijging het verbruik van kleding ten goede komt hangt mede af van de hoogte van *de verbruikselasticiteit van kleding t.o.v. het inkomen*. Hierbij dient rekening te worden gehouden met de omstandigheid, dat een toeneming van het inkomen leidt tot een daling van de verbruikselasticiteit.

Wij zijn ons ervan bewust, dat de stijging van het verbruik van land tot land en van artikel tot artikel of van vezelsoort tot vezelsoort zal verschillen¹⁴⁾. Over dit laatste staan ons enkele gegevens ter beschikking, die een nadere detaillering mogelijk maken.

Zouden wij nl. in plaats van het kledingverbruik het vezelverbruik in gewichtseenheden (kg) onder de loep nemen, dan zien wij bijv. dat in de O.E.E.C.-landen een inkomenstijging van 10 pCt. een vermeerdering van het katoenverbruik met rond 4 pCt., van synthetische vezels daarentegen met 13 pCt. teweeg brengt. Percentages die betrekking hebben op de directe vraag naar „meer”.

In onderontwikkelde landen zijn de overeenkomstige cijfers voor katoen 8 pCt. en voor rayon 13 à 14 pCt. In deze gebieden zou bij een stijging van het inkomen met 10 pCt. het totale vezelverbruik met 8 pCt. toenemen. In het O.E.E.C.-gebied zou het stijgingspercentage 5 bedragen (zie bijlage 15).

Nemen wij de landen afzonderlijk, dan vertoont de verbruikselasticiteit op een enkele uitzondering na een grote parallelliteit met de verschillen in inkomen per hoofd van de bevolking, zoals uit de volgende tabel blijkt.

TABEL 1.

Verband tussen niveau van de verbruikselasticiteit van kleding en het inkomen per hoofd van de bevolking

Land	Inkomen per hoofd in \$	Verbruikselasticiteit t.o.v. de totale reële consumptieve uitgaven per hoofd
Italië	306	1,65
O.E.E.C.	538	1,30
Frankrijk	730	1,24
Noorwegen	740	1,20
Denemarken	744	1,04
Verenigd Koninkrijk	778	1,23
Canada	1.296	0,75
Ver. Staten	1.864	0,57

¹³⁾ De berekeningen, die de basis vormen van ons betoog, zijn van de hand van M. Fraenkel, 's-Gravenhage. Binnenkort zullen we details over deze cijfers gepubliceerd.

¹⁴⁾ Een uitzondering (die de regel bevestigt?) is het verband tussen de stijgende welvaart en het niet dalend doch nog meer stijgend kledingverbruik in de Verenigde Staten. De procentuele toename van de totale bestedingen der consumenten in constante dollars, berekende men van 1947 tot 1958 op 36 pCt. Het katoenverbruik voor kledingdoeleinden bedroeg in dezelfde periode 43 pCt. Afzetvergroting van textielproducten, Dr. H. J. Kuhlmeijer.

De trend in dit alles wijst voor West-Europa onomstotelijk in de richting van een groter volume van het verbruik. Een volume, dat wordt beïnvloed door de toeneming van de bevolking en een stijging van het inkomen, zij het dat het kledingverbruik t.z.t. niet meer proportioneel met het laatste zal toenemen.

Voor onze berekening wordt aangenomen, dat een stijging van het inkomen per hoofd met 10 pCt. in West-Europa een daling in de verbruikselasticiteit met 6 pCt. veroorzaakt.

Onder volume dient verder een kwantitatieve stijging gekoppeld aan een kwalitatieve verbetering te worden gezien. Dit laatste percentage, een behoefte dus aan betere kleding, zal volgens recente berekeningen waarschijnlijk schommelen tussen 41 pCt. en 46 pCt.

Om te komen tot een benadering van *de verwachte stijging van het kledingverbruik naar waarde in West-Europa* hebben wij alle zojuist uiteengezette overwegingen tezamen gevoegd en in een beeldgrafiek (zie blz. 6) verwerkt¹⁵⁾.

De stijging van het totale kledingverbruik van 1955 op 1970 zou dus ca. 60 pCt. bedragen. Naar raming uiteenvallend in 34 pCt. „meer” en 26 pCt. beter.

Een cijfer als hier geproduceerd heeft geen andere pretentie dan een vrij grove benadering te zijn¹⁶⁾; Sommigen zullen het als te hoog kwalificeren¹⁷⁾; in O.E.E.C.-kringen acht men een stijging van de Europese consumptie van katoen- en rayondoek met meer dan 2 pCt. per jaar alleszins acceptabel¹⁸⁾.

Het meest belangrijke van deze wijze van benaderen achten wij niet zo zeer de juiste hoogte van het percentage als wel de accentuering van het feit, dat de vraag naar „meer” aan een behoefte aan „beter” wordt gekoppeld. Bij een analyse van de maatregelen, die moeten worden genomen om de geboden kansen te benutten, zal deze conclusie een grote rol spelen.

Op de methodiek van de totstandkoming van één groot afzetgebied behoeven we hier niet in te gaan. Deze is genoegzaam bekend. Evenzeer is het in West-Europa geen geheim, dat deze E.E.G.-markt met zijn 164 mln. consumenten een welkome uitbreiding zou ondergaan door de totstandkoming van de vrijhandelszone. In totaal zou het afnemersblok, dat niet door invoerrechten in 17 à 19 relatief kleine deelmarkten zou worden versnipperd, ruim 240 mln. afnemers tellen.

De problematiek, die aan de totstandkoming van deze tweede grotere marktform vast zit, heeft geheel eigen facetten. Voor onze industrietak noemen wij in de allereerste plaats het vraagstuk van het certificaat van oorsprong. Het punt dus, wanneer een artikel als een produkt van de zone mag worden beschouwd.

De wapenstilstand, die op het ogenblik heerst in het strijdperk om de vrijhandelszone, moge dan een welkom moment van bezinning zijn, het lokt toch niet erg om theoretische beschouwingen te wijden aan iets wat nog zo zeer in de lucht hangt. Liever wenden wij ons tot de maatregelen, die moeten worden genomen om het herstel van het evenwicht te bereiken. Een evenwicht tussen een in te krimpen

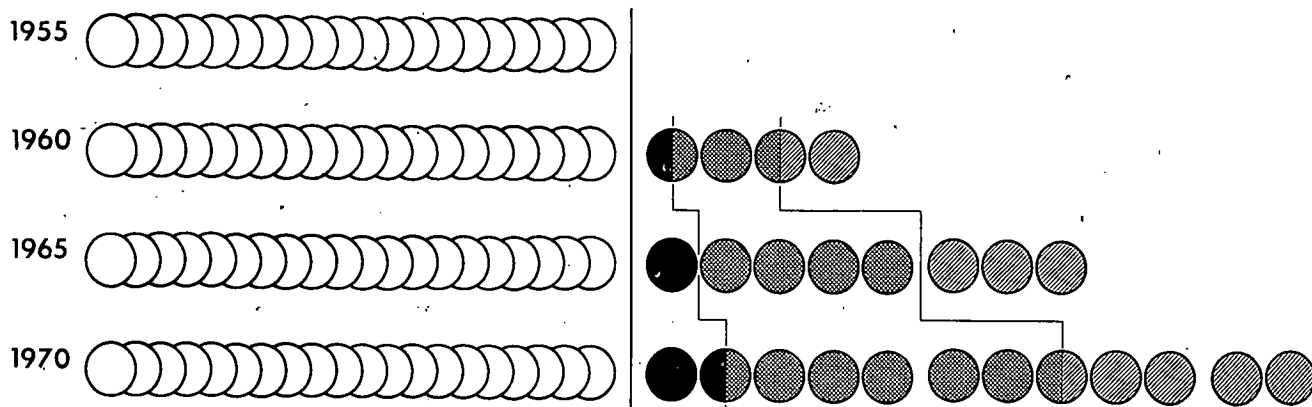
¹⁵⁾ Voor de cijfers, die aan deze grafische voorstelling ten grondslag liggen, zie bijlage 16.

¹⁶⁾ Als wij naar het Noorden moeten sturen is het minder erg N.W. of N.O. te koersen dan pal Zuid.

¹⁷⁾ „Britain and Europe”, E.I.U. 1957. Bij een schatting van de groei van de consumptie van katoenen en gemengde weefsels in de E.E.G. komt de Economist Intelligence Unit op 21 pCt. „meer”.

¹⁸⁾ The Future of the Cotton Industry. Met dit percentage — 30 pCt. „meer” — komt onze berekening vrijwel overeen.

Verwachte stijging van het kledingverbruik naar waarde in West-Europa als gevolg van inkomensstijging en bevolkingstoename 1955-1970

Elke schijf stelt 5 pCt. van de waarde van het verbruik in 1955 voor.

- waarde van het verbruik in 1955
- hoeveelheidstoename als gevolg van toename bevolking
- hoeveelheidstoename als gevolg van inkomensstijging
- toename door kwaliteitsverbetering als gevolg van inkomensstijging

produktiecapaciteit en een expanderende markt, zich uitbreidend zowel in de richting van méér als van beter.

Waar wij als vaststaand mogen aannemen, dat deze toekomstmogelijkheid kan worden verwezenlijkt, heeft het zin na een moeilijke overgangperiode met enig optimisme de komende jaren tegemoet te zien.

V. Kansen tot herstel van het evenwicht.

Het ware ten enen male foutief het zo voor te stellen alsof de katoenindustrie in West-Europa nu ineens onvoorbereid aan de vooravond van grote wijzigingen staat. In ons overzicht van de exporten der verschillende landen der E.E.G. hebben wij ons niet verdiept in de richting, waarin deze gingen. Uit een vergelijking van de importen en exporten van katoenen weefsels blijkt echter hoe zeer het inter-Europese verkeer reeds is toegenomen.

De handel van de Kleine Zes met overig Europa is op het ogenblik in gewichtseenheden uitgedrukt tot het driedvoudige van voor de oorlog gestegen. Het verkeer met voormalige en nog bestaande overzeese gebiedsdelen schrompelde tot de helft in. Ten slotte bleef het volume van de handel met de rest van de wereld vrijwel gelijk. Op het ogenblik bestaat deze echter voor $\frac{1}{3}$ uit import. Vóór de oorlog was invoer van overzee praktisch vrijwel te verwaarlozen (zie bijlage 17).

Hoewel wij over het algemeen dus een veel grotere oriëntering op de Europese markt zien, is het toch gevaarlijk te generaliseren. Lang niet elk land heeft dezelfde belangen bij de afzet op het Continent. Het beste blijkt dit uit een analyse van *de uitvoer van katoenen, rayon en gemengde weefsels uit West-Europa naar de verschillende landengroepen* (zie bijlage 18).

Bij een vergelijking van een soortgelijk onderzoek over de situatie in 1955 met de huidige toestand valt het op hoe bijzonder autarkisch Frankrijk handelt. Weliswaar zijn de exporten naar de vrije wereld de laatste jaren wat toegenomen, doch dit is slechts schijn daar het hier een hergroepering van enkele historische, politiek gebonden afzetmarkten betreft. Zij mogen tot de „overige landen” gerekend worden, het economisch verkeer pleegt over het algemeen slechts langzaam te reageren op wijzigingen in de status van voormalige overzeese gebiedsdelen. En dan nog zette Frankrijk in 1957 65 pCt. van de uitvoer af in de eigen overzeese gebiedsdelen. In 1955 was dit 88 pCt.

Een tweede land, dat nog sterk op de uitvoer naar politiek afhankelijke gebieden en Dominions is geïntereerd, is Engeland. In 1955 zette het daar 78 pCt., thans nog 73 pCt. van zijn exporten af.

Het meest Europees geïntereerd zijn België en West-Duitsland. Zij exporteren naar de overige landen op het Continent en naar Engeland momenteel resp. 65 pCt. (in 1955: 62 pCt.) en 53 pCt. (in 1955: 59 pCt.) van hun totale uitvoer.

Ten slotte de vrijbuiters op de vrije wereldmarkt, Italië en Nederland. Deze zijn voor resp. 35 pCt. (in 1955: 27 pCt.) en 20 pCt. (in 1955: 23 pCt.) afhankelijk van uitvoeren naar niet met Europa verbonden gebieden. Hun belangen bij de afzet in West-Europa schommelen om de 40 pCt.

Wederom komt uit deze vergelijking het kaleidoscopisch beeld van onze industrie naar voren. Elke nationale industrie zal, althans voorlopig, nog haar eigen weg gaan en goeddeels ook wel moeten gaan. Daarvoor zijn de historische en de hieruit resulterende economische banden met bepaalde markten te sterk.

Geleidelijk aan zal echter de eenwording van de Europese Economische Gemeenschap haar uitwerking op het afzetpatroon niet missen. De planning van het tempo, waarin de nieuwe marktform tot stand komt, is zeer voorzichtiger gekozen. Men raamt immers een 12 tot 15 jaar nodig te hebben aler de buitentarieven op één niveau zijn gebracht, de interne tariefmuren kunnen worden geslecht, de opbouw van een gemeenschappelijke handelspolitiek een feit is. Toch is het goed zich nu reeds op het grote afzetgebied van straks 175 à 180 mln. mensen voor te bereiden: Een structurele omschakeling kost meer tijd dan men denkt en de tijd gaat snel.

Bovendien, een te grote voorzichtigheid, een te traag tempo, kan ook grote gevaren met zich brengen. Menigeen vraagt zich daarom reeds in gemoede af of het niet verstandiger zou zijn met het tot stand brengen van de zo zeer gewenste grotere markteenheden wat meer spoed te betrachten dan aanvankelijk werd bedoeld. Een te lange overgangperiode werkt ook mentaal vertragend.

In ieder geval loont het de moeite de mogelijkheid hiervan te onderzoeken. In het bijzonder is het gewenst de reeds bij voorbaat gemaakte voorbehouden — even zovele motieven tot vertraging van het tempo — aan een kritische beschouwing te onderwerpen. Sedert deze bij de eerste discussies over de E.E.G. werden opgesteld, is er al veel gewijzigd.

Als voorbeeld noemen wij de sociale harmonisatie, die in ieder geval aan een verdere eenwording der markten vooraf moest gaan. De onderdelen daarvan, nl. de overwerkvergoedingen en de gelijke beloning voor mannen en vrouwen, zijn bekend. Berekend kan worden, dat veel van de stijgingen van het gemiddelde loonpeil, die daardoor in sommige landen t.o.v. het index-land Frankrijk zullen voorkomen, door een stijging van de produktiviteit zullen worden opgevangen¹⁹⁾.

Belangrijker misschien is, dat inmiddels het loonpeil van een bedrijfstak zoals de onze op internationaal niveau veel meer tot elkaar is gekomen.

Ter illustratie van dit verschijnsel vergeleken wij de gemiddelde uurlonen voor Nederland met enkele andere Westeuropese landen. Wij zijn daarbij uitgegaan van het bekende rapport van Ohlin, dat de sociale aspecten van de Westeuropese integratie behandelt²⁰⁾. Volgens deze studie zouden landen als West-Duitsland, België en Frankrijk op een loonindex van meer dan 140 liggen t.o.v. Nederland (100). Zo op het eerste gezicht een geducht obstakel voor de samenwerking, al moge hier direct bij worden opgemerkt, dat ook tussen België en Nederland nog steeds verschillen in arbeidskosten bestaan zonder dat dit belet heeft de voorloper van de E.E.G. tot een succes te maken.

Komen wij nu van deze I.L.O.-publikatie uit Genève van 1955 dichter bij huis en raadplegen wij een recente vergelijking van lonen in de katoenindustrie²¹⁾ dan blijkt, dat de bruto-lonen en andere arbeidskosten per gewerkt uur in het najaar 1957 als volgt waren te rangschikken:

TABEL 2.

Gemiddelde uurlonen voor Nederland (100) in vergelijking met enkele andere Westeuropese landen (incl. sociale lasten en betaald verzuim)²²⁾

België	110
Verenigd Koninkrijk	106
Frankrijk	101
Nederland	100
West-Duitsland	98
Italië	82

Cijfers die een heel wat kleinere spreiding te zien geven dus.

Het zou ons te ver voeren om binnen het kader van deze voordracht ook nog aandacht te vragen voor een andere harmonisatie, nl. de fiscale. Toch zal het noodzakelijk zijn dit uitermate belangrijke complement van de sociale harmonisatie t.z.t. in het gehele, ingewikkelde samenstel van maatregelen te betrekken, wil men werkelijk een eenwording bereiken²³⁾.

Op al deze handelingen kunnen wij als industriëlen echter weinig directe invloed uitoefenen. Wij worden met de gevolgen van alle maatregelen geconfronteerd en zullen deze bij het beramen van de plannen hoe het evenwicht te herstellen in onze berekeningen moeten opnemen.

Zo werd de stelling van het toenemend kledingverbruik in West-Europa ontwikkeld zonder rekening te houden met eventuele prijseffecten. Zojuist wezen wij reeds op een stijging van het loonpeil door de overwerktoeslag en de gelijke beloning voor mannen en vrouwen. Mocht zo'n kostenverzwaring al kunnen worden opgevangen door een grotere arbeidsproduktiviteit, daarnaast blijven andere factoren bestaan, die wel degelijk tot een wijziging in het prijspeil kunnen leiden²⁴⁾. Van land tot land zal de nationale katoenindustrie de gevolgen hiervan te boven moeten zien te komen.

Binnen de bedrijfstak zelf blijft er echter nog zoveel te doen over, dat wij heus niet alleen op de gevolgen van internationale maatregelen behoeven te wachten. Velen onzer zullen moeite genoeg hebben hun taak van aanpassing in het vereiste tempo te verrichten.

Allereerst blijft de noodzaak van verdere modernisering. Wij releveerden reeds de bedragen, die hiermee gemoeid zijn. Meestal noemt men dan in één adem hiermee de wenselijkheid van een sterke specialisering in hoogwaardige kwaliteiten; een vlucht naar de top van de consumptiepyramide. Het is één van de leuzen, die men in gesprekken over de Euromarkt zo dikwijls hoort verkondigen.

Zij, die dit middel om uit de impasse te geraken aanprijzen, vergeten twee dingen. In de eerste plaats, dat de vraag naar deze produkten beperkt is. Verder dat bedrijven, die uit de massale seriefabricage zijn voortgekomen, zich onmogelijk in meerdere, kleine eenheden kunnen oplossen,

²²⁾ Zie bijlage 19. Via hogere indirecte belastingen wordt een groter deel van het staatsinkomen in landen als Italië en Frankrijk betaald door de lagere inkomens. Zou dit in het loonpeil verdisconteerd worden, dan zou Nederland, netto berekend, zelfs nog iets hoger in de tabel komen te liggen.

²³⁾ De concurrentiepositie van de landen met een hoog quotum aan directe belastingen zal bijv. slechter zijn dan die van landen met een lager quotum aan directe belastingen en een hoog quotum aan indirecte belastingen. Fiscale harmonisatie is wellicht nog belangrijker dan sociale harmonisatie. Mr. Dr. B. J. M. van Spaendonck in een tweetal voordrachten voor de Ned. Mij. voor Nijverheid en Handel te Amsterdam en Hengelo. Najaar 1958.

²⁴⁾ O.a. door de handhaving van het evenwicht in de betalingsbalans en de daarmee gepaard gaande wisselkoerscorrecties.

¹⁹⁾ In een studie over de Nederlandse katoen-, rayon- en linnenindustrie in een geïntegreerd West-Europa, welke binnenkort zal worden gepubliceerd, is de stijging van de Nederlandse produktie per hoofd van de bevolking, vereist om verhoging van het kostenpeil bij sociale harmonisatie te voorkomen, geraamd op 9,8 pCt.

²⁰⁾ Social Aspects of European Economic Co-operation. International Labour Office, Genève 1956.

²¹⁾ Vergelijkingen van lonen en andere arbeidskosten in de katoenindustrie van enkele Westeuropese landen. Secretariaat der Fabrikantenverenigingen, Enschede 1958.

die dan elk een strenge specialisatie in hogere regionen zouden moeten doorvoeren. Het gedrang in de top, waar alleen hoogwaardige fabricagemethoden op hun plaats zouden zijn, zou trouwens velen al gauw te machtig worden ²⁵⁾.

Is het daarom niet veel verstandiger het Amerikaanse voorbeeld voor ogen te roepen. In de Verenigde Staten pleegt de katoenindustrie zich juist op de massafabricage te werpen. Bepaalde nouveauté's kunnen volgens Amerikaanse begrippen beter worden ingevoerd uit landen, die, gezien het relatief lagere loonpeil, de versnipperde productie van fancy-weefsels kunnen verzorgen.

Ongetwijfeld ligt in deze oplossing, die al dan niet door concentratie van meerdere bedrijven kan worden nagestreefd, een mogelijkheid. Specialisatie, gepaard met standaardisatie en massale seriefabricage, werkt kostprijsverlagend. Het antwoord dus op de kostenverhogende invloeden van de E.E.G. die wij zojuist opsomden.

Bovendien, mocht men door zó te handelen wat eenzijdig en dus kwetsbaar worden, dan zou specialisatie gepaard aan risicospreiding binnen een concern of een straf georganiseerd syndicaat de oplossing kunnen betekenen.

Energijds overschatte men deze mogelijkheid nu weer niet. De eenwording van West-Europa brengt zeker geen vervlakking van het traditionele individualisme met zich. Een voorbeeld in de Duits-Nederlandse sfeer moge dit aantonen.

Zolang de huisvrouw in Gronau haar lakens „mit allmählich verstärkter Mitte" wenst, is het onmogelijk een normaal geweven Nederlandse sheeting vanuit Eschede enkele kilometers verder oostwaarts aan de man te brengen.

Blijven wij bij deze „bedgewoonten" nog even verwijlen, dan is een ander voorbeeld van het gespleten karakter van de textielmarkt illustratief, ditmaal in het gebied van de vrijhandelszone. Een fabrikant van wollen dekens zal bijv. een zeer geringe afzet in Noorwegen hebben. De fabrikanten van de bekende donzen dekbedden uit het hoge Noorden zullen het op hun beurt weer moeilijk krijgen om hun artikelen veel zuidelijker in de Euromarkt te slijten.

Deze verschillen in afzetgewoonten mogen wij echter niet te zwaar tellen. Als contrast kunnen we de jeugd met al haar impulsieve handelingen naar voren halen. De verovering van Europa door de spijkerbroeken uit de Verenigde Staten is een sprekend voorbeeld van een mode, die dwars door alle conventies heen gaat.

Recente marktonderzoekingen door de Nederlandse katoenindustrie kunnen veel meer van dergelijke voorbeelden verschaffen. Over het algemeen doet de laatste jaren een „European way of life" met een eigen „class distinction" zijn intrede. Wanneer de weefsels meer veranderlijk, meer luxueus worden, zal van de daarmee gepaard gaande nieuwe gebruiksgewoonten profijt worden getrokken.

Het is dus zaak waar mogelijk deze nieuwe mogelijkheden te richten en te kanaliseren, zo, dat zij door de industriële vormgeving kunnen worden opgevangen. Vergissen wij ons niet, dan is de investering in de marketing straks minstens zo belangrijk als de bouw van nieuwe fabrieksruimten en de installatie van moderne machines. In de strijd om de consumentengulden of frank, lire of mark zullen steeds weer nieuwe wegen moeten worden ingeslagen.

²⁵⁾ Een aanbeveling als door ons bestreden, wordt helaas aangetroffen in de tekstielparagraaf van de Zesde Industrialisatie nota. Ministerie van Economische Zaken, Den Haag. Vreemd, dat een dergelijk nateve wegwijzing in deze op hoog peil staande nota is binnengeslipt.

Market-research zal hierbij de richting aangeven, direct gevolgd door technische research ter „vertaling" van hetgeen aan afzet wordt voorspeld en aangevuld door „promotion" om de verkoopsinspanning te ondersteunen ²⁶⁾.

Natuurlijk wordt dit spel door menige onderneming reeds individueel bedreven. Onze eigen experts maken ons vertrouwd met het „glamourizen" van onze artikelen, die slechts met „sales-appeal" onder het publiek kunnen komen. Daarnaast laten de landelijke en internationale organisaties zich niet onbetuigd. In vele landen van West-Europa wordt bijv. nuttig werk verricht door de zgn. katoeninstituten. Onder leiding van de Cotton Council International werken zij samen in het International Liaison Committee for Promotional Activities ²⁷⁾, hetgeen de internationale uitwisseling van gegevens waarborgt. De eigenlijke promotor van deze activiteiten, de National Cotton Council of America, broedt op een Unified All-Fibre Textile Promotion.

Op regeringsniveau ontwikkelt de International Cotton Advisory Committee in Washington de laatste tijd de nodige activiteit. Zij propageert tezamen met de F.A.O. en de O.E.E.C. een studie van „the prospective consumption of textile fibres".

Onder auspiciën van de O.E.E.C. is verder een nauw contact gelegd tussen de industrie, de confectie en de handel. Nieuwe ontwikkelingen en nieuwe deelnemers in de markt worden daarbij besproken, en een grotere samenwerking tussen de industrie, de mode-ontwerpers en de pers gepropageerd.

Kortom, er is bepaald geen gebrek aan activiteit om uit de impasse te geraken. Om de surpluscapaciteit, voor zover deze voorlopig aanwezig is, zodanig om te vormen, dat zij passend zal zijn voor de te verwachten grotere en kwalitatief veeleisender vraag. Allen in de industrie werkzaam worden door opleiding en scholing hierop voorbereid. Hoe zwaar de taak soms ook lijkt, zij kan vervuld worden, mits, vooral in deze moeilijke overgangperiode, aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan, m.a.w. mits de men de industrie met rust laat.

VI. Dreigende verstoringen.

In de inleidende passages schetsten wij de ontwikkeling van de internationale handel in weefsels uit katoen, rayon en de overige synthetische vezels. Wij wezen daarbij op de onstuimige opkomst van Japan, India en enkele andere Aziatische producenten. Voor de Westerse katoenindustrie is deze dreiging groot.

De laatste jaren is echter een geheel nieuwe en naar het zich laat aanzien nog gevaarlijker mededinger in het strijdperk getreden, nl. Communistisch China. Voortbouwende op hetgeen Japan tijdens de bezetting van China heeft verricht, zien wij de textielindustrie — der traditie getrouw — in de voorhoede van de industriële opmars van dat geweldige land.

Hetzij rechtstreeks, hetzij via Hongkong — het grote lek in de O.E.E.C. —, vloeit de stroom van politiek geprijsde katoentjes over Azië. In 1958 werd zodoende naar raming 450 mln. yards geëxporteerd ²⁸⁾. In de laatste tijd is Chinees ruwdoek zelfs geen onbekend verschijnsel meer in West-

²⁶⁾ Het stramien, waarop de Market Research Section van de National Cotton Council of America steeds pleegt voort te borduren.

²⁷⁾ Een Comité van de International Federation of Cotton and Allied Textile Industries.

²⁸⁾ Communist China's Cotton Textile Exports, Foreign Agricultural Service, U.S. Department of Agriculture, 1959.

Europa. En waar eenmaal ruwdoek penetreert, zullen gefinishde goederen volgen! Men zie de evolutie van de Japanse export. En er is geen enkele reden waarom het intelligente en ijverige Chinese volk deze weg niet relatief snel zal afleggen.

Enkele jaren geleden werd het gevaar van de Aziatische verstoringen, hetwelk reeds lang door de insiders in de katoenindustrie was gesignaleerd, ook van overheidswege onderkend. In het bekende O.E.E.C.-rapport²⁹⁾ wordt immers verklaard, dat de invoeren van katoenen en rayon weefsels uit Aziatische landen „should remain within limits which would not endanger the efforts of re-organization of the European industry”. Dit was nog voordat de Chinese vloedgolf losbrak. Duidelijker kan haast niet worden gewaarschuwd.

De motieven om tot het binnen de perken houden der Aziatische importen over te gaan zijn niet moeilijk te geven. Allereerst is er de Europese betalingsbalans. Het maakt een enorm verschil uit of men alleen de ruwe katoen ten laste hiervan krijgt of ook nog de complete toegevoegde waarde. Verder is het noodzakelijk de werkgelegenheid in de grote bedrijfstak der textielindustrie op peil te houden.

Er is geen sprake van een roep om protectie, die slechts tot verstarring leidt. Men kan echter van een industrie niet verwachten, dat zij kapitaal ter investering aantrekt en jeugdige werkkrachten voor vakmanschap opleidt, technische reorganisaties doorvoert en marketing-programma's ontwikkelt, indien zij tegelijkertijd niet verzekerd is van een zekere mate van stabiliteit. Indien zij zich niet gevrijwaard weet voor de rampzalige gevolgen van de ondermijnende Aziatische import.

Wordt hier niet teveel gegeneraliseerd, zal een leek misschien kunnen opmerken. Is het niet mogelijk alleen bepaalde eenvoudige doeksoorten, die nu reeds hun weg naar Europa vinden, af te grendelen, waarbij de Europese industrie zich op het minder kwetsbare terrein der gecompliceerde weefsels kan terugtrekken?

Nu is elke discriminatie binnen een bedrijfstak al moeilijk te rechtvaardigen. Veel erger is het, dat men door zo te handelen de collectieve verticale positie van de gehele bedrijfskolom aantast³⁰⁾. Men zal niet ongestraft een groot deel van de spincapaciteit en de massale weefproductie kunnen abandonneren zonder de gehele industrie in het hart te treffen.

In de Verenigde Staten heeft men deze logische redenering gevolgd toen de importen van Japanse textiel van 1952 tot 1956 zulk een omvang aannamen, dat de basis van de Amerikaanse industrie werd bedreigd. In 1957 werd in overleg met de Japanse katoenindustrie een jaarlijkse limiet gesteld van 235 mln. sq. yards katoenen textielen, welke uit Japan konden worden geïmporteerd³¹⁾.

Is het niet denkbaar, kan een volhouder opmerken, dan maar de gehele katoenindustrie op het altaar der internationale samenwerking te offeren? Het antwoord kan schuilen in de wedervraag: „Is het denkbaar, dat de West-europese gemeenschap voor haar kleding afhankelijk wordt

van productiecentra, die aan de andere zijde van de aardbol liggen?”

Bovendien, door zo te handelen zou men eerst met recht discrimineren. De katoenindustrie was in de eerste industriële revolutie in het voorste gelid. Zij is dit nog, waar op het ogenblik een industriële revolutie in de zich ontwikkelende gebieden plaatsvindt.

Ook in de oude Westerse industrielanden vecht zij weer in de eerste gelederen, ditmaal tegen het opdringende Oosten. Maar vlak achter haar staan al die andere bedrijfstakken, die zeker even kwetsbaar zijn. Waarom dus slechts één industrie te offeren en dan later zodra anderen volgen aan de Aziatische penetratie een halt toe te roepen.

Ten slotte zou iets dergelijks in het geheel niet beantwoorden aan de opvattingen van Japan zelf. Nog in Buxton (1952) toonde de delegatie uit Osaka een groot begrip voor de situatie op de internationale textielmarkt. Zij trad deze tegemoet onder de slogan: „to live and let live!”. Gold de strekking van dit gezegde toen voor haar zelf, nu is zij meer van toepassing op West-Europa en de Verenigde Staten.

Deze beschouwing zou overigens niet compleet zijn, indien, na het signaleren der verstoringen en het attenderen op de wenselijkheid tot het nemen van afweermaatregelen, niet tevens een oplossing voor dit probleem werd gegeven. Wij zullen trachten deze tot slot te formuleren.

VII. Richtlijnen voor de toekomst.

De taak om een uitweg te vinden wordt ten zeerste vergemakkelijkt doordat de organisaties van de nationale katoenindustrieën in het E.E.G.-gebied zich reeds met deze materie hebben bezig gehouden. De richtlijnen, die zij in volkomen harmonie aan de betrokken regeringen hebben voorgesteld, zijn de volgende.

De ontwikkeling van de zojuist door ons geschetste abnormale concurrentie dwingt op korte termijn tot het aanvaarden van een gemeenschappelijke handelspolitiek teneinde in de katoensector de verhoudingen tot de derdelanden te regelen. Onder deze landen worden gerangschikt de landen met lage lonen of staatshandel en de landen die met meerdere wisselkoersen werken.

Alleen door zo op te treden is het mogelijk de werkgelegenheid in de katoenindustrie veilig te stellen, de doeleinden van de E.E.G. te verwezenlijken en de door de O.E.E.C. gepropageerde liberalisatie van het intra-Europese handelsverkeer in stand te houden.

Aanknopen aan artikel 110 en volgende van het verdrag van de Gemeenschappelijke Markt, wordt de toepassing van de gemeenschappelijke handelspolitiek als volgt gedacht:

De importen van artikelen van katoen, rayon en synthetische vezels worden gecontingenteerd voor zover deze direct dan wel indirect uit de genoemde landen afkomstig zijn. Als plafond van de contingentering wordt gedacht aan een percentage van maximaal 1 à 2 van de nationale productie van textielen uit katoen, rayon en synthetische vezels in de importerende landen³²⁾.

Tevens zouden bepaalde maatregelen moeten worden genomen, die de beëindiging van de restitutieregeling voor het handelsverkeer tussen de E.E.G.-landen onderling ten doel moeten hebben! Dit alles geldt slechts voor het binnenlandse afzetgebied van de E.E.G. Invoeren voor re-export

³²⁾ Bij 1 pCt. zou dit neerkomen op 6.100 ton katoenen weefsels en 1.400 ton weefsel uit rayon en synthetische vezels.

²⁹⁾ The future of the European cotton industry.

³⁰⁾ Verticale efficiency en verticale kostprijs. Prof. Dr. J. Wisselink. „E.-S.B.” van 10 juni 1959.

³¹⁾ Ca. 2 pCt. van de Amerikaanse productie van katoenen stukgoederen. Potentialities of the cotton and allied textile industries of Japan, Kojiro Abe, Manchester 1958. Toch heeft zelfs deze 2 pCt., omdat ze zich op enkele artikelen concentreerde (o.a. de corduroy), weverijen in de Verenigde Staten in grote moeilijkheden gebracht.

blijven vrij binnen het kader der Westeuropese regelingen voor het veredelingsverkeer.

Het zou ons te ver voeren de vele details van de voorstellen tot beteugeling der invoeren, als bijv. de afweermatregelen contra indirecte importen hetzij onder vrijdom van invoerrecht hetzij zgn. afkomstig uit derde normale landen — dus aldaar veredeld — op te sommen³³⁾. Met het geven van de korte samenvatting van deze weldoordachte en juridisch uitvoerbare richtlijnen menen wij te kunnen volstaan.

In wezen komt deze oplossing neer op een handhaven van de status quo. Een status quo, welke — naar wij zullen zien — geenszins statisch is. Het historisch gegroeide handelsverkeer tussen Japan en sommige Westeuropese landen als West-Duitsland, België en Nederland blijft bestaan. Hierdoor wordt Japans ruwdoek op het Continent veredeld en buiten het gebied waarvoor de handelspolitiek zou gelden gereëxporteerd. Dit is een normale werkverdeling tussen Japan, met een grote spin-weefcapaciteit, en de Europese veredelingsindustrie³⁴⁾. Doordat dit weder geëxporteerde doek geen factor wordt in de Europese voorziening, tast het ook de economische veiligheid hiervan niet aan.

Er is echter meer. Door het quoteringsplafond voor alle aangesloten landen vast te stellen, zullen de invoermogelijkheden in totaal stijgen. Een analyse van de wijze, waarop op het ogenblik elk lid van de E.E.G. zijn binnenlandse behoefte dekt, toont nl. aan, dat Frankrijk en Italië praktisch autarkisch zijn. West-Duitsland, maar vooral de Benelux hangen voor de bevrediging van de behoefte nu reeds voor resp. 5 pCt. en ca. 21 à 22 pCt. af van buitenlandse aanvoeren (zie bijlage 20).

Het is nog te vroeg om hier in cijfers uit te drukken hoe groot de additionele invoerkansen precies zullen uitvallen. Vast staat dat van een „buiten de deur houden” van Japan en overig Azië zeker niet gesproken zal kunnen worden. Integendeel!

In het voorstel is steeds sprake van een contingentering der invoeren uit abnormale landen. Indien wij het Japanse motto van „leven en laten leven” tot het onze maken, zullen de katoenindustrieën uit het Westen er zeer zeker toe medewerken de vrije Aziatische landen hierbij de meeste kans te geven. Het Westen is er zich van bewust, dat deze landen waardevolle partners zijn in de hevige strijd van de landen zonder gordijn tegen de bamboe en ijzeren gordijnlanden.

Uit die onvrije wereld worden de textielen tegen zuiver politieke prijzen geëxporteerd. Economische offensieven tot het bereiken van bepaalde doeleinden, waar noch Japan en Indië, noch Europa noch Amerika bij gebaat zijn. Ligt het dan niet voor de hand, dat met deze quotering in het bijzonder die importen worden getroffen?

Maar wordt dan toch aan Japan, aan India en aan al die andere landen met lage Aziatische lonen niet veel plaats onder de zon misgund? Zij, die de ontwikkeling van de *exporten van katoenen en rayon textielen door de belangrijkste uitvoerlanden van het Westen en Oosten* van nabij plegen te volgen, weten wel beter.

³³⁾ Met nadruk zij hier nog vermeld, dat als additionele voorwaarde wordt genoemd dat de importen niet mogen plaatsvinden tegen abnormaal lage prijzen.

³⁴⁾ In 1955/56 voerde Europa gem. 132 mln. yds. katoenen manufacturen uit Japan in. In 1957 en 1958 was dit kwantum, dat grotendeels voor veredeling bestemd was, resp. 226 en 160 mln. sq. yds.

Tijdens de eerste Buxton-conferentie³⁵⁾ werd door de gehele internationale exporterende katoenindustrie erkend, dat de bestaande wereldcapaciteit voorlopig voldoende was om alle behoeften te dekken. Ook Japan en India stemden zonder voorbehoud vóór een betreffende resolutie. Sedertdien voerden Japan en India hun spincapaciteit met 17 pCt. op; het Westen zag zijn aantal spinnen met 15 pCt. dalen.

De twee Aziatische grootmachten vergrootten hun exporten na Buxton met 58 pCt., West-Europa en de Verenigde Staten voerden relatief 18 pCt. minder uit (zie bijlage 21). Er moeten echter juist in dit stadium grenzen worden gesteld.

Met het aanvaarden van de uitgestippelde richtlijnen zou het probleem, dat wij in deze Inleiding hebben ontwikkeld, tot oplossing kunnen worden gebracht. Een regeling, die overigens niet beperkt hoeft te blijven tot de enge groep der E.E.G.-landen. Het is ons bekend, dat ook onze collega's in Oostenrijk en Zwitserland geheel achter dit complex van maatregelen staan. Het ware te wensen, dat deze politiek in de O.E.E.C., dus in ruimer verband, wordt toegepast.

De katoenindustrie van de E.E.G. heeft met dit zeer concrete plan een weg gewezen, die tot de oplossing van een groot probleem kan leiden. Een vraagstuk, dat immers veel groter is dan dat van de katoenindustrie alleen. Vlak achter de Aziatische springvloed van weefsels rollen reeds ettelijke volgenden aan, o.a. keramiek, optiek, enz.

Het is de opgave van het Westen een oplossing te vinden hoe het naast het zich emanciperende Oosten kan voortleven³⁶⁾, tegelijkertijd de energiek naar boven strevende nieuwe landen de behulpzame hand biedend.

Het internationale economische bestel is voortdurend in beweging. Een wereldomvattende overeenkomst als het G.A.T.T. heeft de problematiek, waarvoor wij ons gesteld zien onvoldoende gepeild. Het is tekort geschoten in dynamisch economisch inzicht. Het vredesverdrag van Versailles deed dit ook. Het Agreement is op dit punt dan ook volkomen verouderd³⁷⁾ en het geeft geen pas, dat men zich door gebrek aan fantasie alleen kan vastklampen aan de mogelijkheid van toepassing van een tijdelijke escape-clause³⁸⁾.

Nóg staat de Europese Economische Gemeenschap in de kinderschoenen. In een bedrijfstak als de onze zijn verschillende geesten dank zij een jarenlange voorbereiding

³⁵⁾ Een conferentie van de vijf grote textielexporteurs, India, Japan, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en West-Europa, welke in 1952 door de Cotton Board in Engeland werd georganiseerd.

³⁶⁾ Hoe zwaar deze opgave weegt moge blijken uit de nog steeds bestaande loonverschillen tussen de meest geavanceerde Aziatische textielproducent Japan en West-Europa. Rekening houdende met de arbeidsproductiviteit en de verplichte en vrijwillige sociale lasten, bevinden zich de Japanse arbeidskosten volgens zeer recente onderzoeken op een niveau, dat varieert van 41 pCt. tot 50 pCt. van het Westerse! Japan, Wirtschaft und Wettbewerb, Dr. H. Kuhmann en Dr. L. Köllner, Münster 1955. Textilwettbewerb mit Japan, Bericht über die Japanreise einer Studiengruppe der deutschen Baumwollindustrie, Frankfurt 1958. Ondanks deze grote verschillen hebben wij in ons betoog nergens het argument van de sociale dumping gebezigd. O.i. is hier van een doelbewuste dumping geen sprake. Men moet nu eenmaal accepteren, dat men ginds een levenspeil en een levensstijl heeft, die fundamenteel met die van ons verschillen.

³⁷⁾ Het zal echter niet eenvoudig zijn het G.A.T.T. op dit punt te wijzigen, daar men daarvoor over een grote meerderheid (2/3de) der stemmen moet beschikken.

³⁸⁾ Men zie naar art. 35 van het G.A.T.T., waar 2 landen van de E.E.G. (West-Duitsland en Italië) geen, de overige 4 landen wél een beroep op kunnen doen.

rijp om al ver vooruit te denken. Het is in deze spirit, dat de voorstellen worden gedaan om onze mooie industrie de kans te geven het evenwicht te herstellen.

Als de dreigende verstoringen tijdig worden voorkomen, zal de katoenindustrie het moeilijke consolidatieproces kunnen voltooien. Zelfs is het zeer goed denkbaar, dat de vooruitzichten der nieuwe markt vormen na de aanpassingen in de overgangperiode een kans op nieuwe expansie bieden.

Daarmee zijn niet alleen de direct betrokken werknemers, leiders en kapitaalverschaffers gediend. Het is ook niet alleen de Europese betalingsbalans. Naast de materiële is er de geestelijke stimulans. De katoenindustrie geeft dan namelijk tevens een voorbeeld aan de gehele Westerse samenleving, hoe een verjongde industrie zich door werkkraft, durf en fantasie aan geheel nieuwe omstandigheden weet aan te passen.

Almelo, 5 mei 1959.

W. T. KROESE.

DOCUMENTATIE-MATERIAAL

De hiernavolgende tabellen zijn ten dele de — tot op heden bijgewerkte — uittreksels van soortgelijke becijferingen, gepubliceerd in het Nederlands (De Westeuropese katoenindustrie in de kentering der tijden; Economisch-Statistische Berichten, Rotterdam, 1957) en in het Engels (The Cotton Industry of Western Europe in a changing world; International Federation of Cotton and Allied Textile Industries, Manchester 1958).

- Bijlage 1. Produktiecapaciteit van de katoenindustrie in de vrije wereld (spillen).
- „ 2. Produktie van katoenen, rayon en gemengde weefsels in de vrije wereld.
- „ 3. Export van katoenen, rayon en gemengde weefsels in de vrije wereld.
- „ 4. Raming van de produktie en de internationale handel in katoenen en rayon weefsels in de vrije wereld.
- „ 5. Produktie van katoen, wol, rayon en alle overige synthetische vezels.
- „ 6. Produktiecapaciteit van de Westeuropese katoenspinnerijen.
- „ 7. Produktiecapaciteit van de Westeuropese katoenweverijen.
- „ 8. Produktie van katoenen, rayon en gemengde weefsels in West-Europa.
- „ 9. Export van katoenen, rayon en gemengde weefsels in West-Europa.
- Bijlage 10. Enkele gegevens over de produktiecapaciteit en de arbeidsbezetting van de katoenindustrie in de Europese Economische Gemeenschap.
- „ 11. Spin- en weefcapaciteiten per 1.000 inwoners in vergelijking tot het katoenverbruik per hoofd in Europa en de Verenigde Staten.
- „ 12. Verbruik van katoenen, rayon en gemengde weefsels per hoofd der bevolking.
- „ 13. Tien jaar textielhandel tussen België en Nederland.
- „ 14. Bevolkingstoename in West-Europa en de Verenigde Staten.
- „ 15. Verbruikselasticiteit t.o.v. het inkomen van enkele textielprodukten.
- „ 16. Verwachte stijging van het kledingverbruik naar waarde in West-Europa als gevolg van inkomensstijging en bevolkingstoename.
- „ 17. Import en export van katoenen weefsels in West-Europa.
- „ 18. Export van katoenen, rayon en gemengde weefsels uit West-Europa naar verschillende landen-groepen.
- „ 19. Gemiddelde uurlonen in enkele Westeuropese landen.
- „ 20. De behoeftevoorziening van de binnenlandse markten van het E.E.G.-gebied door de nationale katoenindustrieën.
- „ 21. Export van katoenen, rayon en gemengde weefsels door de Verenigde Staten/West-Europa en India/Japan.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1.

Productiecapaciteit van de katoenindustrie in de vrije wereld

(× 1.000 katoenspinnen)

Jaar	West-Europa	Ver. Staten	India	Japan a)	Overige landen	Totaal
1913/14	91.898	31.520	6.397	3.388	3.390	136.593
1929	72.870	25.911	10.054	11.502	6.144	126.481
1957	49.369	21.196	12.376	12.112	13.833	108.187

a) De „All Japan Cotton Spinners Association” was zo vriendelijk ons de volgende gegevens te verstrekken betr. de zgn. rayonvezel-spinnen alsmede betr. de spinnen waarop synthetische vezels versonponen plegen te worden (in duizendtallen per 31 juli van elk jaar):

	1957	1958
Rayonvezel-spinnen	2.922	2.762
Synthetische vezel spinnen	172	676

Bron: International Federation of Cotton and Allied Textile Industries.

BIJLAGE 2.

Productie van katoenen, rayon en gemengde weefsels in de vrije wereld

(in mln. yards, mln. sq.yards, 1.000 quintals)

Jaar	West-Europa		Ver. Staten		India		Japan		Overige landen		Totaal	
	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd
1912/13	14.530		6.800		1.214		1.050		1.200		24.800	
1929	12.367		8.056		2.419		2.648		1.500		27.000	
1936/38	10.205	1.835	8.530	1.002	3.975	50	3.873	1.297	2.500	190	29.100	4.374
1957	10.190	3.340	10.500	2.542	5.317	300	3.838	2.426	5.700	1.150	35.500	9.758
1958 a)	9.565	3.120	9.900	2.500	4.900	280	3.150	2.050	5.400	1.100	32.915	9.050

a) Raming. Bron: Cotton Board.

BIJLAGE 3.

Export van katoenen, rayon en gemengde weefsels in de vrije wereld

(in mln. yards, mln. sq.yards, 1.000 quintals)

Jaar	West-Europa		Ver. Staten		India		Japan		Overige landen		Totaal	
	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd
1912/13	8.999		445		89		280		30		9.843	
1929	5.174		564		146		1.791		25		7.700	
1937	3.014	298	252	19	203		2.511	502	30	4	6.010	823
1957	1.948	949	559	208	880	2	1.468	1.370	300	45	5.155	2.574
1958 a)	1.760	830	510	165	620	10	1.210	1.250	300	40	4.400	2.295

a) Raming. Bron: Cotton Board.

BIJLAGE 4.

Raming van de produktie en de internationale handel in katoenen en rayon weefsels

(in mln. yards, mln. sq. yards, 1.000 quintals)

	1912/13	1929	1936/38	1957	1958 a)
Jaarlijkse produktie in de vrije wereld					
Katoenen weefsels	24.800	27.000	29.100	35.545	32.915
Rayon weefsels	50	700	4.400	9.758	9.050
Jaarlijkse wereldhandel					
Katoenen weefsels	9.800	7.700	6.000	5.155	4.400
Rayon weefsels	—	—	750	2.574	2.295
Wereldhandel in pCt. van wereldproduktie	39 pCt.	28 pCt.	20 pCt.	17 pCt.	16 pCt.

a) Raming.

Bron: Cotton Board.

BIJLAGE 5.

Productie van katoen, wol, rayon en alle overige synthetische vezels

(a. in mln. lbs.; b. in pCt. van totale wereldproduktie)

Jaar	Katoen	Wol	Rayon en alle overige synth. vezels	Totaal
1913/14	a. 11.462	1.725	23	13.210
	b. 86,8	13,0	0,2	
1938/39	a. 13.130	2.405	2.084	17.619
	b. 74,5	13,7	11,8	
1956/57	a. 18.266	2.895	6.196	27.357
	b. 66,8	10,6	22,6	

Bron: Textile Organon.

BIJLAGE 6.

*Productiecapaciteit van de Westeuropese
katoenspinnerijen*
(× 1.000 spinnen)

Land	Type a)	1914	1939	1957
België	M	510	259	1
	R	1.008	1.725	1.600
Frankrijk	M	4.014	2.303	296
	R	3.386	7.491	5.961
West-Duitsland	M	5.450	3.287	4
	R	5.955	8.938	5.851
Italië	M	1.205	550	8
	R	3.395	4.774	5.566
Nederland	M	194	253	11
	R	305	988	1.048
Totaal E.E.G.	M	11.373	6.652	320
	R	14.049	23.916	20.026
	T	25.422	30.568	20.346
Ver. Koninkrijk	M	45.149	25.847	12.177
	R	10.822	10.475	10.310
Totaal concentrische landen	M	48.954	26.425	12.201
	R	14.041	12.595	12.745
Totaal excentrische landen	M	1.196	455	138
	R	1.901	2.728	4.625
Totaal algemeen	M	61.523	33.532	12.659
	R	29.991	39.239	37.396
	T	91.514	72.771	50.055

a) M = selfactor spinnen.
R = ringspinnen.
T = totaal.

Bron: International Federation.

BIJLAGE 8.

*Productie van katoenen, rayon en gemengde weefsels
in West-Europa*
(in mln. yards, mln. sq. yards, 1.000 quintals)

Land	1912	1937		1957		1958 a)	
	/13	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd
België en Luxemburg	350	515	40	846	94	660	80
Frankrijk	1.510	1.635	250	1.908	614	1.990	620
West-Duitsland	2.130	2.030	480	1.632	681	1.530	600
Italië	1.020	894	450	1.166	523	1.110	500
Nederland	415	570	40	660	73	627	70
Totaal E.E.G.	5.425	5.644	1.260	6.212	1.985	5.917	1.870
Ver. Koninkrijk	8.000	3.320	482	1.628	660	1.425	590
Totaal conc. landen	8.315	3.860	534	2.423	940	2.185	830
Totaal excen. landen	790	701	41	1.555	415	1.550	420
Totaal algemeen	14.530	10.205	1.835	10.190	3.340	9.652	3.120

a) Raming.

Bron: Cotton Board.

BIJLAGE 7.

*Productiecapaciteit van de Westeuropese
katoenweverijen*
(× 1.000 looms)

Land	Type a)	1930	1958
België	O	54,4	23,3
	A	—	10,3
Frankrijk	O	182,6	60,6
	A	17,5	68,1
West-Duitsland	O	181,5	65,1
	A	24,6	58,2
Italië	O	119,7	35,4
	A	26,8	79,6
Nederland	O	52,3	20,2
	A	2,5	13,4
Totaal E.E.G.	O	590,5	204,6
	A	71,4	229,6
	T	661,9	434,2
Ver. Koninkrijk	O	678,8	221,3
	A	14,1	44,9
Totaal concentrische landen	O	727,2	235,9
	A	29,5	73,0
Totaal excentrische landen	O	108,7	96,5
	A	0,9	39,3
Totaal algemeen	O	1.426,4	537,0
	A	101,8	341,9
	T	1.528,2	878,9

a) O = niet geautomatiseerde getouwen.
A = automaten getouwen.
T = totaal aantal getouwen.

Bron: International Federation.

BIJLAGE 9.

*Export van katoenen, rayon en gemengde weefsels
in West-Europa*
(in mln. yards, mln. sq. yards, 1.000 quintals)

Land	1912	1937		1957		1958 a)	
	/13	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd	Katoen	Rayon + gemengd
België	160	142	10	224	81	185	70
Frankrijk	443	374	40	318	141	280	145
West-Duitsland	390	193	50	218	225	200	195
Italië	490	365	96	106	120	110	90
Nederland	340	186	51	250	86	265	90
Totaal E.E.G.	1.823	1.260	201	1.116	653	1.040	590
Ver. Koninkrijk	7.075	1.648	77	570	166	485	120
Totaal conc. landen	7.120	1.719	97	668	266	583	223
Totaal excen. landen	56	35	—	164	31	139	15
Totaal algemeen	8.999	3.014	298	1.948	950	1.762	828

a) Raming.

Bron: Cotton Board.

BIJLAGE 10.

Enkele gegevens over de produktiecapaciteit en de arbeidsbezetting van de katoenindustrie in de Europese Economische Gemeenschap (januari 1958)

I. Aantal spinnerijen en de gemiddelde capaciteit (3- en 4-cil. spinnerijen)

Land	Aantal ondernemingen	Gem. aantal spinnen per onderneming
België	48	33.000
Frankrijk	217	29.100
Italië	156	34.900
Nederland	21	49.800
West-Duitsland	150	40.000
	592	34.400

II. Aantal weverijen en gemiddelde capaciteit (single wevers en spinwevers tezamen)

Land	Aantal ondernemingen	Gem. aantal weefget. per onderneming
België a)	297	81
Frankrijk	587	218
Italië	723	159
Nederland	78	416
West-Duitsland	544	227

a) Alleen de capaciteit van de ondernemingen die lid zijn van de „Association Nationale des Tisseurs de Coton” zijn in aanmerking genomen.

III. Arbeidsbezetting in spinnerijen en weverijen

Land	Spinnerijen	Weverijen
België	17.784	14.793
Frankrijk	54.550	64.282
Italië	67.131	77.255
Nederland	10.315	19.162
West-Duitsland	74.914	112.050

Bron: International Federation of Cotton and Allied Textile Industries.

BIJLAGE 11.

Spin- en weefcapaciteiten per 1.000 inwoners in vergelijking tot het katoenverbruik per hoofd in Europa en de Verenigde Staten

(capaciteit: 1956; verbruik: 1957)

Land	Spinnen per 1.000 inwoners	Getouwen per 1.000 inwoners	Katoenverbruik in kg per inwoner
België	185	3,8	5,8
Frankrijk	125	2,4	6,1
Italië	120	2,6	3,4
Nederland	100	3,8	7,0
West-Duitsland	120	2,6	5,8
Ver. Koninkrijk	470	6,2	6,4
Verenigde Staten	128	2,7	10,2

Bron: Verbruik: F.A.O.
Capaciteit: International Federation.

BIJLAGE 12.

Verbruik van katoenen, rayon en gemengde weefsels per hoofd der bevolking

(in kg per jaar)

Land	1938	1957
België	5,5	8,6
Frankrijk	5,2	8,6
West-Duitsland	6,5	9,5
Italië	3,5	5,3
Nederland	6,2	9,2
Ver. Koninkrijk	8,7	10,2
Totaal gemiddelde West-Europa	5,3	7,5
India	1,8	2,3
Japan	9,0	7,3
Verenigde Staten	10,8	14,4

Bron: F.A.O.

BIJLAGE 13.

Tien jaar textielhandel tussen België en Nederland, 1949-1958

(1949 = 100)

	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958 a)
Grondstoffen en afvallen	100	126	119	172	188	189	215	217	275	237
Garens	100	159	147	131	182	196	159	168	169	154
Eindprodukten	100	311	228	209	277	326	322	364	389	373
	100	156	138	170	198	208	220	228	251	229

a) Januari/november omgerekend op jaarbasis.
Bron: Ned. stat. gegevens.

BIJLAGE 14.

Bevolkingstoename in West-Europa en de Verenigde Staten

Prognose 1958 - 1970

	1958	1970
	(x. 1 mln.)	
Euromarkt-landen	166	177
Concentrische landen	79	83
Excentrische landen	80	91
Verenigde Staten	174	208

Bron: Ned. Stichting voor de Statistiek.

BIJLAGE 15.

Verbruikselasticiteit t.o.v. het inkomen van enkele textielprodukten

(in pCt. stijging van het vezelverbruik naar hoeyeelheid)

O.E.E.C.-landen:	
Alle vezels (wol, katoen, rayon)	5,0
Katoen	3,8
Synthetische vezels	13,0
Zich economisch ontwikkelende landen:	
Alle vezels (wol, katoen, rayon)	8,1
Katoen	5,8
Rayon	13,6

Bron: Vezelverbruik: F.A.O., Rome.

Inkomen: „Statistische en econometrische onderzoeken” (3e kw. 1956), C.B.S., Prof. Dr. J. B. D. Derksen.

BIJLAGE 16.

Verwachte stijging van het kledingverbruik naar waarde in West-Europa als gevolg van inkomensstijging en bevolkingstoename

Jaar	Inkomen per hoofd in constante prijzen	Verbruikselasticiteit t.o.v. het inkomen	Stijgingspercentage van het inkomen per hoofd t.o.v. vorig jaar	Stijgingspercentage van het kledingverbruik per hoofd t.o.v. vorig jaar
1955	100	1,30		
1960	113	1,20	13	15,6
1965	128	1,08	13	14,0
1970	145	0,95	13	12,4

Stijging van het kledingverbruik per hoofd van 1955 op 1970 ..... 48 pCt.
Toeneming van de bevolking ..... 8 pCt.

Stijging van het totale kledingverbruik van 1955 op 1970 ..... 60 pCt.
Naar raming uiteenvallend in 34 pCt. „meer” en 26 pCt. „beter”.

Deze gegevens uitgewerkt in de beeldgrafiek.

Jaar	Waarde van het verbruik in 1955	Hoeveelheidstoename als gevolg van toename van de bevolking	Hoeveelheidstoename als gevolg van inkomensstijging	Toeneming door kwaliteitsverbetering als gevolg van inkomensstijging
1955	100			
1960	100	2,5	9,2	11,7
1965	100	5,1	19,1	24,2
1970	100	7,7	30,2	37,9

Bron: Berekeningen: M. Fraenkel, Den Haag.

Grafiek: Ned. Stichting voor de Statistiek, Den Haag.

BIJLAGE 17.

Import en export van katoenen weefsels in West-Europa

(x 1.000 ton)

	Zes landen v. d. gemeenschappelijke markt		Engeland		Overige O.E.E.C.-landen	
	1938	1957	1938	1957	1938	1957
Import:						
Van O.E.E.C.-landen	5,5	28,7	3,2	9,0	29,5	26,1
Van overige landen	0,7	16,9	3,3	47,9	10,2	14,2
Totale import	6,2	45,6	6,5	56,9	39,7	40,3
Export:						
Naar O.E.E.C.-landen	20,2	47,9	16,0	5,9	3,3	11,5
Naar eigen overzeese gebieden van elk land	35,8	22,8	13,7	13,1	2,4	3,8
Naar vooroorlogse eigen overzeese gebieden van elk land ..	31,1	10,0	35,3	8,7	—	—
Naar overige landen	51,1	31,4	73,6a)	31,1	2,3	7,3
Totale export	138,2	112,1	138,6	58,8	8,0	22,6

a) Incl. Canada, Nieuw-Zeeland, Australië, Zuid-Afrika.

Bron: O.E.E.C.

BIJLAGE 18.

Export van katoenen, rayon en gemengde weefsels uit West-Europa naar verschillende landengroepen

Van \ Naar	Jaar	Italië		Nederland		West-Duitsland		België/Luxemb.		Engeland		Frankrijk		Andere conc. landen		Excentr. landen	
		1.000 quint.	pCt.	1.000 quint.	pCt.	1.000 quint.	pCt.	1.000 quint.	pCt.	1.000 quint.	pCt.	1.000 quint.	pCt.	1.000 quint.	pCt.	1.000 quint.	pCt.
Zes landen van de gemeensch. markt	1955	19	9	49	17	46	9	73	29	8	1	15	3	41	27	4	3
	1957	28	12	88	26	59	13	113	37	10	1	22	5	58	28	12	6
Overige O.E.E.C.-landen	1955	65	31	47	17	237	50	86	33	74	9	23	4	50	34	16	10
	1957	60	27	54	16	177	40	85	28	69	10	19	4	57	28	28	14
Totaal O.E.E.C.-landen	1955	84	40	96	34	283	59	159	62	82	10	38	7	91	61	20	13
	1957	88	39	142	42	236	53	198	65	79	11	41	9	115	56	40	20
Eigen overzeese gebiedsdelen	1955			2	1			9	4	255	30	460	88			91	57
	1957			1	0			21	7	157	21	301	65			101	52
Overige overzeese gebiedsdelen	1955	39	19	74	26	86	18	18	7	58	7	1	0	14	9	30	19
	1957	31	14	45	14	61	14	14	4	57	8	1	0	12	6	20	10
Britse Dominions	1955	29	14	44	16	54	11	42	16	399	48	8	2	13	9	4	2
	1957	27	12	40	24	56	13	39	13	382	52	7	2	15	7	7	4
Totaal politiek afhankelijke overzeese gebiedsdelen en Dominions	1955	68	33	120	43	140	29	69	27	712	85	469	90	27	18	125	78
	1957	58	26	126	38	117	27	74	24	596	81	309	67	27	13	128	66
Overige landen	1955	58	27	64	23	56	12	30	11	45	5	16	3	32	21	14	9
	1957	80	35	68	20	90	20	33	11	55	8	109	24	62	31	27	14
Totaal algemeen	1955	210	100	280	100	479	100	258	100	839	100	523	100	150	100	159	100
	1957	226	100	336	100	443	100	305	100	730	100	459	100	204	100	195	100

Bron: Cotton Board.

BIJLAGE 19.

Gemiddelde uurlonen in enkele Westeuropese landen

(incl. sociale lasten en betaald verzuim; indices Nederlandse uurlonen = 100)

Gehele industrie in 1954 (volgens Ohlin):	
Frankrijk	146
Ver. Koninkrijk	142
België	142
West-Duitsland	121
Italië	118
Nederland	100
Katoenindustrie in 1955:	
Frankrijk	126
Ver. Koninkrijk	114
België	110
Nederland	100
West-Duitsland	94
Italië	92
Katoenindustrie in 1957:	
België	110
Ver. Koninkrijk	106
Frankrijk	101
Nederland	100
West-Duitsland	98
Italië	82

Bron: Vergelijking van lonen en andere arbeidskosten in de katoenindustrie van enkele Westeuropese landen. Secr. Fabrikanten Ver., Enschede 1958.

BIJLAGE 21.

Export van katoenen, rayon en gemengde weefsels door de Verenigde Staten/West-Europa en India/Japan

(mln. sq. yards)

Jaar	Ver. Staten	West-Europa	Totaal	India	Japan	Totaal
1953	844	3.074	3.918	655	1.338	1.993
1958	664	2.535	3.199	625	2.524	3.149

Bron: Cotton Board.

BIJLAGE 20.

De behoeftevoorziening van de binnenlandse markten van het E.E.G.-gebied door de nationale katoenindustrieën

	Totaal		Katoen		Overige weefsels	
	ton	pCt.	ton	pCt.	ton	pCt.
België:						
Aflev. ind. b'land	31.194	79	28.489	82	2.705	53
Import	8.443	21	6.066	18	2.377	47
Totaal	39.637	100	34.555	100	5.082	100
Export	34.541		32.714		1.827	
Frankrijk (Métropolitain, Algerië en Dep. d'Outre Mer):						
Aflev. ind. b'land	195.990	98	187.660	98	8.330	89
Import	4.650	2	3.590	2	1.060	11
Totaal	200.640	100	191.250	100	9.390	100
Export	6.680		6.210		470	
Frankrijk (als boven + les Marchés d'Outre Mer de la zone franc)						
Aflev. ind. b'land	220.600	85	210.120	89	10.480	45
Import	39.400	15	26.590	11	12.810	55
Totaal	260.000	100	236.710	100	23.290	100
Export	6.680		6.210		470	
Italië:						
Aflev. ind. b'land	181.590	99	107.687	99	73.903a)	100
Import	952	1	813	1	139	0
Totaal	182.542	100	108.500	100	74.042	100
Export	16.358		6.761		9.597	
a) Excl. gem. weefsels.						
Nederland:						
Aflev. ind. b'land	40.766	78	35.090	83	5.676	57
Import	11.502	22	7.297	17	4.205	43
Totaal a)	52.268	100	42.387	100	9.881	100
Export b)	36.770		31.513		5.257	
a) Excl. ruwdoek b) Incl. ruwdoek.						
West-Duitsland:						
Aflev. ind. b'land	273.700	95	223.100	96	50.600	93
Import	13.500	5	9.700	4	3.800	7
Totaal	287.200	100	232.800	100	54.400	100
Export	20.300		12.900		7.400	
(alle cijfers zijn incl. ruwdoek)						
Engeland:						
Aflev. ind. b'land	176.000	86	123.000	83	53.000	94
Import	28.000	14	25.000	17	3.200	6
Totaal	204.000	100	148.000	100	56.200	100
Export a)	340.000		27.000		7.000	
a) Raming.						